

VPLIV *NOVE REVIJE* 57 NA DEMOKRATIZACIJO IN
OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE

ZGODOVINA

Raziskovalna naloga

Avtor: Blaž Jernej Zupan

Razred: 4. MM

Mentorica: prof. Špela Frantar, Gimnazija Bežigrad

Somentor: dr. Aleš Gabrič, Inštitut za novejšo zgodovino

2023/24

Gimnazija Bežigrad, organizacijska enota Mednarodna šola

ZAHVALA

Iskrena hvala spoštovani mentorici in profesorici Špeli Frantar za vsestransko in predano pomoč, spodbudo ter vodenje pri oblikovanju raziskovalne naloge.

Najlepša hvala tudi somentorju dr. Alešu Gabriču za vse strokovne nasvete in profesorici mag. Katarini Klajn za tehnično pomoč pri lektoriranju.

Iz srca hvala družini, ki mi je bila v oporo in me spodbujala pri delu.

Kazalo

Povzetek.....	5
1. Uvod.....	6
1.1. Opredelitev problema.....	6
1.2. Namen in cilj raziskovalne naloge	7
1.3. Sestava naloge	8
1.4. Hipoteze	8
2. Teoretični del	10
2.1. <i>Nova revija 57</i>	10
2.2. Začetki in izvor <i>Nove revije 57</i>	12
2.3. Analiza nekaterih prispevkov iz <i>Nove revije 57</i> z vidika demokratizacije in slovenske osamosvojitve.....	14
2.3.1. Peter Jambrek: Pravica do samoodločbe slovenskega naroda	14
2.3.2. Jože Pučnik: Politični sistem civilne družbe – Eksplikacija osnovnih načel	17
2.4. Vrednotenje pomembnosti <i>Nove revije 57</i>	19
2.5. Drugi opozicijski dejavniki	22
2.5.1. Slovenski pank	24
2.5.2. Mladina	26
3. Empirični del.....	33
3.1. Metodologija dela.....	33
3.2. Odziv jugoslovanskih oblasti na <i>Novo revijo 57</i>	33
3.3. Odziv Evrope na seznanitev z <i>Novo revijo 57</i>	42
3.3.1. Avstrija in Italija.....	44

3.4.	Ugotovitve.....	47
4.	Zaključek.....	49
5.	Viri in literatura.....	53

Povzetek

Naslov naloge: Vpliv *Nove revije 57* na demokratizacijo in osamosvojitve Slovenije

Raziskovalec: Blaž Jernej Zupan, 4. MM

Šola: Gimnazija Bežigrad, organizacijska enota Mednarodna šola

Mentorica: prof. Špela Frantar, Gimnazija Bežigrad

Somentor: dr. Aleš Gabrič, Inštitut za novejšo zgodovino

Ključne besede: Nova revija 57, demokratizacija, slovenska osamosvojitve, slovenska opozicija v Jugoslaviji, razpad Jugoslavije

Povzetek:

Raziskovalna naloga obravnava vpliv *Nove revije 57* na demokratizacijo in slovensko osamosvojitve v poznih osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Osredotoča se na nastanek *Nove revije 57* (1987) in na njene ideje demokratizacije slovenskega političnega prostora ter slovenske osamosvojitve. Raziskava v veliki meri temelji na vrednotenju vpliva *Nove revije 57* in njenih prednostih ter slabosti v primerjavi z ostalimi opozicijskimi dejavniki tistega časa, med njimi z *Mladino* in s slovenskim pankom. Posebno pozornost nameni tudi gospodarskemu vidiku demokratizacije in osamosvojitve ter srbsko-slovenskim intelektualnim spopadom. Empirični del raziskovalne naloge pa se osredotoča na analizo različnih virov in preiskuje odziv slovenskih, jugoslovanskih ter mednarodnih oblasti na objavo 57. številke *Nove revije*. Analiza temelji predvsem na odzivu na teze o slovenski demokratizaciji in osamosvojitvi iz *Nove revije 57*. Raziskava tudi vrednoti učinek, ki ga je objava *Nove revije 57* dosegla. Posebna pozornost je namenjena slovenskima manjšinama v Avstriji in Italiji ter njunemu odnosu do *Nove revije 57* in Slovenije v Jugoslaviji.

1. Uvod

1.1. Opredelitev problema

Leta 1980, le mesec dni po smrti Josipa Broz Tita, voditelja Socialistične federativne Republike Jugoslavije,¹ je šest slovenskih intelektualcev, Niko Grafenauer, Tine Hribar, Andrej Inkret, Svetlana Makarovič, Boris A. Novak in Dimitrij Rupel, oddalo vlogo za ustanovitev nove kulturne revije – *Nove revije*.² Nekdanji perspektivovci in mlajše generacije kritičnih piscev so želeli nadaljevati tradicijo intelektualnih opozicijskih pisanj *Revije 57* in *Perspektiv*.³ Tukaj namreč ne gre za klasično obliko opozicije v parlamentarni demokraciji, temveč za t. i. kulturno opozicijo. Pobuda za *Novo revijo* je bila s podpisi šestdesetih slovenskih kulturnih delavcev naslovljena na predsednika Republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije (SZDLS) Mitjo Ribičiča, v vednost pa tudi predsednikom Predsedstva Socialistične republike Slovenije (SRS), Skupščine SRS, Izvršnega sveta skupščine SRS, Izvršnega odbora Kulturne skupnosti Slovenije, Društvu slovenskih pisateljev (DSP) in glavnemu uredniku osrednje republiškega časnika *Dela*.⁴ Kot opisuje glavni urednik *Nove revije 57* Dimitrij Rupel, je bila spomladi leta 1982, po odobritvi objave, izdana prva številka *Nove revije*. Sledili so pomembni in prelomni dogodki, ki so ob zapletih, škandalih in aferah najbolj intenzivno eskalirali z objavo 57. številke *Nove revije*, naslovljene *Prispevki za*

¹ Dobbs, Michael. »President Tito Dies [Predsednik Tito umre]«. *Washington Post*. 1980. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1980/05/05/president-tito-dies/0df00f64-f525-4783-8a0c-2af1b92b2f9a/>. Citirano 3. 3. 2024.

² Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 52.

³ Repe, Božo. *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (I. del: Opozicija in oblast)*. Arhivsko društvo Slovenije, 2002. Str. 100.

⁴ Repe, Božo. *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (I. del: Opozicija in oblast)*. Arhivsko društvo Slovenije, 2002. Str. 102.

slovenski nacionalni program.⁵ Nacionalne zahteve opozicijskih intelektualcev pa so v 57. številki *Nove revije* dosegle vrh.⁶

Številke *Nove revije* so izšle v kriznem obdobju jugoslovanskega in propadajočega sovjetskega sistema.⁷ Kulturne in gospodarske razlike v razvitosti so bile v osemdesetih letih večje kot kdajkoli po drugi svetovni vojni.⁸ V Sloveniji se je polagoma širilo in homogeniziralo prepričanje, da Jugoslavija ne deluje v dobro slovenskega naroda,⁹ ker ne omogoča napredka, razvoja in stabilnosti.¹⁰ Sodelavci *Nove revije* so kmalu ocenili, da je potrebno jasno opredeliti slovensko voljo in narodni interes.¹¹ 57. številka *Nove revije* je tako upravičila in argumentirala slovenski interes za suvereno in samostojno državo.¹²

1.2. Namen in cilj raziskovalne naloge

Raziskovalna naloga se bo ukvarjala z *Novo revijo* 57 in njeno vlogo v slovenski osamosvojitvi. Raziskava bo skušala odgovoriti, do kolikšne mere je *Nova revija* 57 oblikovala temelje demokratizacije slovenskega političnega prostora in v javni diskurz vpeljala ideje o slovenski osamosvojitvi. Namen raziskovalne naloge je presoditi in ovrednotiti dejansko vlogo ter učinke *Nove revije* 57, s posebnim poudarkom na gospodarstvu. V tej luči je posebna pozornost usmerjena na slovenske, jugoslovanske, in mednarodne oblasti ter njihov odziv na objavo *Nove revije* 57. Prav tako pa bo raziskava vključila tudi druge opozicijske dejavnike, ki so delovali istočasno z *Novo revijo* 57. Cilj raziskovalne naloge je definirati, ali je bila *Nova*

⁵ Rupel, Dimitrij. *Železo in žamet ali od kulture do države: slovenska državnost in Evropska unija po koncu hladne vojne*. Slovenska Matica, 2017. Str. 89.

⁶ Repe, Božo. *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (I. del: Opozicija in oblast)*. Arhivsko društvo Slovenije, 2002. Str. 99.

⁷ Rupel, Dimitrij. *Železo in žamet ali od kulture do države: slovenska državnost in Evropska unija po koncu hladne vojne*. Slovenska Matica, 2017. Str. 89.

⁸ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 25.

⁹ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 121.

¹⁰ Brodnik, Vilma idr. *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*. Mladinska knjiga, 2021. Str. 8.

¹¹ Pesek, Rosvita. *Osamosvojitve Slovenije: Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?*. Nova revija, 2007. Str. 43.

¹² Rupel, Dimitrij. *Železo in žamet ali od kulture do države: slovenska državnost in Evropska unija po koncu hladne vojne*. Slovenska Matica, 2017. Str. 89.

revija 57 dejansko uspešna pri utemeljevanju in širjenju svojih tez ter kakšen efekt je dosegla za slovensko osamosvojitve. Raziskovanje *Nove revije 57* je pomembno za podrobno razumevanje poti do slovenske osamosvojitve. Veliko sekundarnih virov *Novo revijo 57*, ostale opozicijske dejavnike in vse kulturne dogodke, ki so vodili do slovenske neodvisnosti, le definira in opisuje. Raziskovalna naloga pa se namesto opisovanja osredotoča na analizo, vrednotenje in kritičen pristop do teme. Raziskava zato ponuja poglobljeno interpretacijo virov in celostno razumevanje dogodkov okoli *Nove revije 57*.

1.3. Sestava naloge

Teoretični del raziskovalne naloge bo definiral *Novo revijo 57* in opredelil izvore za njeno objavo. V iskanju odgovora na njene teze o demokratizaciji in slovenski osamosvojitvi bodo poleg sekundarnih virov predvsem slovenskih intelektualcev vključene tudi analize samih prispevkov iz *Nove revije 57*. Pomemben del teoretičnega dela je presoditi dejanski vpliv objave *Nove revije 57* z gospodarskega in kulturnega vidika ter v primerjavi z drugimi opozicijskimi dejavniki.

Empirični del raziskave bo analiziral odziv oblasti na objavo *Nove revije 57*. Temeljl bo na preiskavi sekundarnih virov priznanih slovenskih in tujih zgodovinarjev, novinarjev, politikov in drugih intelektualcev, pa tudi primarnih virov, kot so zapisniki s sej različnih skupščin in strank. Vključeval bo kritičen pristop in več različnih prespektiv intelektualcev različnih narodnosti ter časa.

1.4. Hipoteze

- I. Prispevki *Nove revije 57* o slovenskem narodu so oblikovali temelje demokratizacije slovenskega političnega sistema.
- II. Prispevki *Nove revije 57* o slovenskem narodu so v javni diskurz vpeljali ideje o slovenski osamosvojitvi.
- III. V prispevkih *Nove revije 57* je zanemaren gospodarski vidik demokratizacije.

- IV. Evropa se je z odzivom na *Novo revijo 57* seznanila s slovenskimi zahtevami glede demokratizacije in osamosvojitve.
- V. Odziv osrednjih jugoslovanskih organov do *Nove revije 57* je bil negativen.

2. Teoretični del

2.1. Nova revija 57

Nova revija je bila slovenski kulturni mesečnik. Njeno 57. številko z naslovom *Prispevki za slovenski nacionalni program* je 16. februarja 1987 izdalo 16 avtorjev (med njimi Tine Hribar, Dimitrij Rupel, Spomenka Hribar, Jože Pučnik, France Bučar, Drago Jančar, Niko Grafenauer in drugi).¹³ Revija je obravnavala slovenski narod, zgodovinske vidike demokracije, civilno družbo, pravna načela slovenskega naroda, slovensko univerzo, generacijska protislovja, liberalizem in nacionalizem ter narodno erozijo.¹⁴ Kot zapisuje odgovorni urednik dr. Dimitrij Rupel, so bile prejšnje številke *Nove revije* sprva osredotočene na izdajanje poezije in razmišljanja slovenskih pesnikov, pisateljev, publicistov in politikov, pri čemer je bila osrednja tema »kriteriji razločevanja kulturno ideoloških projektov in umetniškega dela«.¹⁵ Skupna iztočnica *Prispevkov* pa je bila odločnost za prvotno suverenost slovenskega naroda z lastno samostojno državo, ki je pogojno povezana v neki obliki jugoslovanske federacije.¹⁶ Osredotočili so se tudi na slovensko državnost v federativni Jugoslaviji, pravico do odcepitve od skupne države, zapostavljenost Slovenije v vojaških aferah in privilegije komunistov v jugoslovanski družbi.¹⁷ Sodelavci *Nove revije* 57 so trdili, da ne gre za uveljavitev programa, temveč so želili odpreti le nove perspektive razumevanja slovenskega naroda.¹⁸ Dr. Rosvita Pesek, doktorica zgodovinskih znanosti na temo slovenske osamosvojitve in dolgoletna novinarka, televizijska voditeljica na Televiziji Slovenija ter zgodovinarica,¹⁹ v svoji knjigi celo trdi, da je bila 57. številka *Nove revije* imenovana »*Prispevki*« iz čiste

¹³ »Prispevki za slovenski nacionalni program«. *Nova revija*, let. 6, št. 57. Cankarjeva založba, 1987. Str. 1.

¹⁴ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 198.

¹⁵ Rupel, Dimitrij. »Nova revija«. <https://enciklopedija-osamosvojitve.si/clanek/nova-revija/>. Citirano 3. 3. 2024.

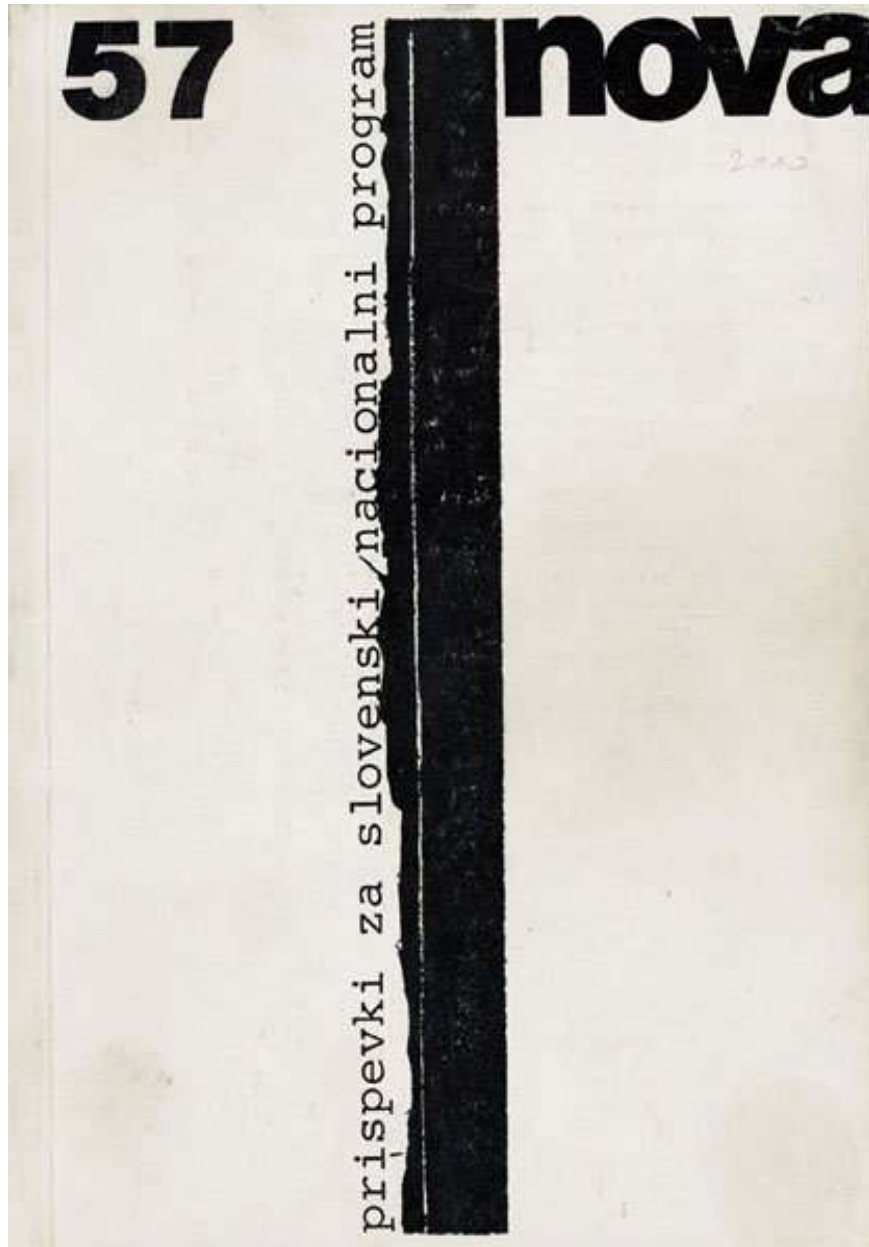
¹⁶ Balažic, Milan. *Slovenska demokratična revolucija 1986–1988*. Liberalna akademija, 2004. Str. 110.

¹⁷ Gabrič, Aleš. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 217.

¹⁸ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 198.

¹⁹ Eržen, Barbara in Kos, Suzana. »Pred izbiro vodilnih na Kolodvorski«. *Delo*. 10. 7. 2023. <https://www.delo.si/novice/slovenija/pred-izbiro-vodilnih-na-kolodvorski/>. Citirano 3. 3. 2024.

skromnosti.²⁰ Komentar je omembe vreden, ker so se avtorji *Nove revije 57* zavedali njene progresivnosti, provokativnosti in nacionalističnih stališč ter prav zato poudarili, da so *Prispevki* zgolj nov pogled na že dolgo neopredeljeno vprašanje slovenskega naroda.

*Slika 1: Platnica Nove revije 57, Prispevki za slovenski nacionalni program.*²¹

²⁰ Pesek, Rosvita. *Osamosvojitev Slovenije: Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?*. Nova revija, 2007. Str. 43.

²¹ Zver, Milan. »Z izidom 57. številke Nove revije je bilo konec monopola partijske razlage stvarnosti«. *Nova 24TV*. 17. 2. 2017. <https://nova24tv.si/z-izidom-57-stevilke-nove-revije-je-bilo-konec-monopola-partijske-razlage-stvarnosti/>. Citirano 2. 3. 2024.

2.2. Začetki in izvor *Nove revije 57*

Prispevki za slovenski nacionalni program naj bi bili (ne)posreden odgovor na napoved in objavo *Memoranduma* srbske Akademije znanosti in umetnosti (SANU) in so bili zato opredeljeni kot njegova slovenska variacija.²² *Memorandum SANU* je najbolj prepoznaven dokument sodobnega srbskega narodnega gibanja.²³ Obravnaval je recentralizacijo države kot sredstvo reševanja jugoslovanske krize in srbsko narodno enotnost.²⁴ Dr. Božo Repe, doktor znanosti s področja zgodovine in univerzitetni diplomirani profesor zgodovine,²⁵ v svoji knjigi *Jutri je nov dan* zapisuje, da je *Memorandum* dejansko zahteval združitev vseh Srbov v eno državo, torej teritorialno združitev tedanje republike Srbije z deli ozemelj na Hrvaškem in v BiH.²⁶ *Memorandum* je bil opredeljen kot tipično izražanje velike srbske premoči,²⁷ zato so bili slovenski intelektualci še posebej pozorni na obrambo svojih posebnosti pred centralističnimi težnjami iz Beograda.²⁸ Čeprav avtorji *Prispevkov za slovenski nacionalni program* razglabljajo o demokratizaciji slovenskega in jugoslovanskega političnega sistema ter o slovenski osamosvojitvi, pravzaprav racionalno pogojujejo članstvo v Jugoslaviji, nasprotno od samopomilovanja in agresivnosti srbskega *Memoranduma* do drugih narodov.²⁹ Predsednik zveznega sveta za ustavno ureditev Stane Dolanc se je celo obregnil ob *Novo revijo 57* in izjavil, da naj bi novorevijaši, v nasprotju s *SANU Memorandumom*, direktno izpodbili

²² Pesek, Rosvita. *Osamosvojitve Slovenije: Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?* Nova revija, 2007. Str. 43.

²³ Budding, Audrey Helfant. »Systematic Crisis and National Mobilization: The Case of the “Memorandum of the Serbian Academy” [Sistematična kriza in nacionalna mobilizacija: Srbski Memorandum]«. *Harvard Ukrainian Studies*, let. 22, Str. 49–69. 1998. <http://www.jstor.org/stable/41036730>. Citirano 3. 3. 2024, Str. 53.

²⁴ Ibid, Str. 60.

²⁵ »Prof. Dr. Božo Repe«. *Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani*. <https://www.ff.uni-lj.si/zaposleni/bozo-repe>. Citirano 3. 3. 2024.

²⁶ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 49.

²⁷ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblosti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 163.

²⁸ Ibid, Str. 160.

²⁹ Balažic, Milan. *Slovenska demokratična revolucija 1986–1988*. Liberalna akademija, 2004. Str. 110

državnost Bosne in Hercegovine, nacionalno samostojnost Črnogorcev in Makedoncev ter legitimnost obstajanja Vojvodine.³⁰

Sodelavci *Nove revije* 57 so razvili povsem drugačno perspektivo za razumevanje nacionalizma. Ta je bil v Sloveniji, nasprotno od srbskega poveljevalnega, usmerjen v naraščajočo jugoslovansko krizo in reševanje slovenskega naroda iz nje. Kot Božo Repe v svoji knjigi navaja izjavo Staneta Dolanca: »*Devetletni srbski otrok je vedel vse o Kosovu, devetletni slovenski otrok pa o računalniku.*«³¹ Primerjavo slovenskega in srbskega nacionalizma komentira tudi Viktor Meier, švicarski novinar, publicist, zgodovinar³² in analitik jugoslovanske družbe,³³ ki je veliko bolj kritičen do srbskega *Memoranduma* kot do *Prispevkov Nove revije*.³⁴ Zgodovinar dr. Marko Zajc, znanstveni sodelavec Inštituta za novejšo zgodovino, specializiran za idejnopolične teme iz zgodovine 19. stoletja, zlasti nacionalizmov v Jugovzhodni in Srednji Evropi,³⁵ pa na očitke slovenskega nacionalizma zapisuje, da je nepravilno razglasiti sodelavce *Nove revije* 57 kot skupino desničarjev in ekskluzivnih nacionalistov. Intelektualci so namreč praticirali t. i. intelektualni liberalni nacionalizem in zagovarjali odprtost ter svetovljanstvo, nasprotovali pa ekskluzivnemu nacionalizmu, nasilju, represiji in klerikalizmu.³⁶ Tako je spopad med Slovenijo in Srbijo hkrati postal spopad za naravo jugoslovanske federacije. Oblikovanje temeljev demokracije slovenskega političnega

³⁰ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 254.

³¹ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 26.

³² Ferluga, Igor. »Rdeča izvozna ofenziva absurdnih klevet in tendencioznih konstruktov«. *Časnik*. 2012. <https://casnik.si/danes-v-nekaterih-evropskih-medijih-drugace-kot-nekoc-viktor-meier-slepo-verjamejo-propagandi-slovenskih-levih-kolegov/>. Citirano 3. 3. 2024.

³³ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 38.

³⁴ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 278.

³⁵ »Dr. Marko Zajc«. *Inštitut za novejšo zgodovino*. <https://www.inz.si/sl/Znanstvenoraziskovalni-oddelek/dr.-Marko-Zajc/>. Citirano 3. 3. 2024.

³⁶ Zajc, Marko. Slovenian Intellectuals and Yugoslavism in the 1980s: Propositions, Theses, Questions [Slovenski intelektualci in jugoslavizem v 1980-ih]. 2015. https://www.academia.edu/11917820/Slovenian_Intellectuals_and_Yugoslavism_in_the_1980s_Propositions_Theses_Questions?email_work_card=view-paper. Citirano 3. 3. 2024. Str. 56.

sistema in širjenje idej o slovenski osamosvojitvi pa je zastopalo enakopravno skupnost narodov proti t.i. »Srboslaviji«.³⁷

2.3. Analiza nekaterih prispevkov iz *Nove revije* 57 z vidika demokratizacije in slovenske osamosvojitve

2.3.1. Peter Jambrek: Pravica do samoodločbe slovenskega naroda

*Poglavje temelji na obnovi in analizi naslednjega prispevka:

Jambrek, Peter. Pravica do samoodločbe slovenskega naroda. *Nova revija*, št. 57, str. 161–174. Cankarjeva založba, 1987.

Dr. Peter Jambrek je bil profesor sociologije prava na Pravni fakulteti v Ljubljani, urednik in soavtor prvih osnutkov slovenske ustave (1988–1991) ter eden ključnih pobudnikov za plebiscit o osamosvojitvi Slovenije (1990).³⁸

Prispevek Petra Jambreka z naslovom *Pravica do samoodločbe slovenskega naroda* je skoraj edini prispevek, ki celostno in neposredno obravnava novorevijaško idejo o slovenski osamosvojitvi. Kot je razvidno iz samega naslova, avtor razglablja o slovenskem narodnem vprašanju na temo pravice do samoodločbe in hkrati tudi demokratizacije. Jambrek sprva obravnava raznovrstne kriterije, s katerimi dokazuje slovensko suverenost naroda in pravico do samoodločbe. Upošteva tako mednarodna, jugoslovanska kot tudi slovenska oziroma natančnejše Kardeljeva merila. Potemtakem smiselno predpostavi, da naj bi slovenska pravica do samoodločbe ustrezala vsem zahtevam zahodnega in vzhodnega sveta.

V sklicu na slavni Štirinajst točk Woodrowa Wilsona ima slovenski narod pravico do samoodločbe kot del poveljne ureditve Evrope in njenih narodov. Upravičenost temelji predvsem na razpadu Avstro-Ogrske, ko naj bi vsi narodi imeli možnost in pravico do samoodločbe ter oblikovanja svoje države. Od takrat naprej je izključeno vsakršno vprašanje o

³⁷ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 38.

³⁸ »Prof. Dr. Peter Jambrek«. *Nova Univerza*. <https://fds.nova-uni.si/imenik/peter-jambrek/>. Citirano 3. 3. 2024

velikosti naroda, kar je za slovenski narod ključnega pomena. Slovenci smo tako po dolgem času, če ne prvič, imeli pravico do samoodločbe in ne status podrejenega naroda. Jambrek omeni tudi pravo Organizacije združenih narodov (OZN), po katerem je slovenski narod zgleden in značilen primer priznanega »subjekta« pravice do samoodločbe. Izpolnjevali smo namreč kriterije »državotvornosti«, »zgodovinskega prava« in »zrelosti« do samoupravljanja. Tako je Jambrek na podlagi zahodnih kriterijev (Štirinajst točk in pravo OZN) upravičil pravico do samoodločbe. Po pravu OZN in *Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah* (1966) je Slovenija tudi kasneje sprejela *Izjavo o dobrih namenih*, s katero je izrazila željo po suvereni, parlamentarnodemokratični, pravni in socialni državi.³⁹

Pri kriterijih v veliki meri leninističnega Vzhoda se Jambrek očitno bolj neposredno dotakne tudi slovenske zapostavljenosti v Jugoslaviji. Slovenskemu narodu naj bi pripadala »izključna pravica do neodvisnosti in svobodne politične odcepitve od zatirajočega naroda« ter, navsezadnje, ustanovitve samostojne države. Jugoslavija je bila namreč označena kot zatirajoč narod zaradi neenakopravnosti, privilegijev in izjemnosti le določenih posameznikov ali skupin. Jambrek se posredno sklicuje na eno izmed osrednjih stališč *Nove revije* 57, ki ga je izpostavil dr. Gabrič, znanstveni svetnik na Inštitutu za novejšo zgodovino, kjer raziskuje novejšo slovensko politično, kulturnopolitično in kulturno zgodovino,⁴⁰ da avtorji prevprašujejo privilegije komunistov in komunistične stranke v Jugoslaviji.⁴¹ Prav tako se ujema z dejstvom, ki ga je izpostavila dr. Pesek, da je bila *Nova revija* 57 indirektni odziv na objavo srbskega *Memoranduma* SANU.⁴² Tako v Leninovih kriterijih utemelji, da so

³⁹ Brodnik, Vilma idr. *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*. Mladinska knjiga, 2021. Str. 12.

⁴⁰ Kambič, Mateja. »Gabrič, Aleš (1963-)«. *Obrazi slovenskih pokrajin*. 2020. <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/gabrac-ales/>. Citirano 3. 3. 2024.

⁴¹ Gabrič, Aleš. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 217.

⁴² Pesek, Rosvita. *Osamosvojitve Slovenije: Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?*. Nova revija, 2007. Str. 43.

jugoslovanske oblasti onemogočale demokratizacijo slovenskega političnega prostora ter hkrati ogrožale slovensko pravico do samoodločbe.

Jugoslovansko onemogočanje razvoja lastne državnosti Jambrek razvije še ob podpori Kardeljevih zapisov o vprašanju slovenskega naroda. Jugoslavija ni dopustila državne, gospodarske, politične, kulturne in niti mednarodne razsežnosti slovenskega osamosvajanja. Kot poudari Jambrek, je kulturni razvoj naroda brez gospodarske neodvisnosti nemogoč, ta pa ni dosegljiva brez politične samostojnosti oziroma nacionalne državnosti. Pri govoru o gospodarski neodvisnosti je pomembno izpostaviti, da je Slovenija dolga desetletja uživala pojav Guliverjevega učinka. To pomeni, da smo kot manjša država v Jugoslaviji prilagajali gospodarstvo standardom večje države (t. j. Srbije).⁴³ Potemtakem sta slovensko pravico do samoodločbe omejevali le politična nesamostojnost in jugoslovanska pripadnost. Jugoslavija je v bistvu z opiranjem na centralističen unitarno-jugoslovanski državni mehanizem omejevala napredek slovenske nacionalne identitete, ki je temeljil na slovenski politični kulturi, načinu življenja in delovnih navadah. Kot pa je bilo izpostavljeno v enem izmed prejšnjih poglavij, *Prispevki* ne izključujejo povsem slovenske prihodnosti v Jugoslaviji ali podobni t. i. mnogonacionalni državni zvezi. Jambrek se namreč sklicuje na Kardeljeve zapise, da naj bi Jugoslavija imela za Slovence pomen le, če so zajamčene enakopravnost, družbeni napredek in nacionalna neodvisnost. A ravno stališča srbskega *Memoranduma*, privilegiji komunistov in represiven odnos oblasti do slovenskih kulturnih akterjev poglobitve pogoje nacionalne samostojnosti povsem izničijo. Čeprav Jambrek utemeljuje, da je za slovensko pravico do samoodločbe potrebna demokratizacija političnega sistema, je hkrati pomembno ravno obratno. Kot piše v prispevku, je politika, ki izvira iz lastnih moči slovenskega naroda, edina

⁴³ Lorenčič, Aleksander. »Proces gospodarske preobrazbe in razmah podjetništva v letu 1990«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 150.

možna ustvariti resnično demokratične stranke v Sloveniji. Torej je slovenska samostojnost ključna za razvoj demokratizacije slovenske politične scene.

Jugoslavija bi tako morala doživeti demokratizacijo v obliki svobode, demokratičnosti in prostega izražanja narodne volje za ohranitev svojega obstoja. Morala bi se vrniti v same začetke ustanavljanja Jugoslavije, ko so bili vsi narodi enakopravni in imeli gospodarske, politične, socialne, kulturne pravice ter svobodno pravico do odcepitve. Nasprotno pa je svobodno izražanje vodilo v konflikt in na slovenski strani nekakšen boj za demokratičnost in samostojnost slovenskega naroda. Čeprav je imela Slovenija v letu 1987 malo prebivalstva (glede na Statistični letopis iz leta 1987 naj bi ob začetku desetletja imela okoli 1,8 milijona⁴⁴), ji naj bi periferna lega omogočala lažjo (možno) osamosvojitve.

Jambrek je zaključil prispevek z zapisom, da se boja za narodno svobodo ne da ločiti od boja za demokracijo. To pomeni, da je narodno vprašanje sestavni del boja za demokracijo in sta volja po demokratizaciji in samoodločbi močno prepleteni. Prispevek v *Novi reviji* 57 je tako oblikoval način demokratizacije slovenskega naroda kot tudi razširil ideje o slovenski osamosvojitvi.

2.3.2. Jože Pučnik: Politični sistem civilne družbe – Eksplikacija osnovnih načel

*Poglavje temelji na obnovi in analizi naslednjega prispevka:

Pučnik, Jože. Politični sistem civilne družbe: Eksplikacija osnovnih načel. *Nova revija*, št. 57, str. 140–143. Cankarjeva založba, 1987.

Jože Pučnik je bil eden od ustanoviteljev, organizatorjev in voditeljev novih političnih zvez in strank (Demos) v Sloveniji po letu 1989. Bil je kandidat Demosa za predsednika Predsedstva Republike Slovenije.⁴⁵

⁴⁴ »Prebivalstvo«. *Statistični letopis SRS 1987*. 1987. https://www.stat.si/doc/letopis/1987/1987_03.pdf. Citirano 3. 3. 2024.

⁴⁵ »Pučnik, Jože«. *E-enciklopedija slovenske ustanovitve, državnosti in ustavnosti*. <https://enciklopedija-osamosvojitve.si/clanek/pucnik-joze/>. Citirano 3. 3. 2024.

Odlomek v prispevku Jožeta Pučnika nosi naslov *Slovenija in Jugoslavija*. Pučnik v njem predpostavlja, da je neodtujljiva pravica vsakega naroda njegova suverenost in organizacija svoje države. Prav tako izpostavi branitev slovenskega naroda pred velikoideološkimi in velikodržavnimi posegi, kar za Slovence pomeni germanizem, panslavizem in nedaven jugoslavizem. Pravi, da so suverenost, državnost in odločna pripravljenost zdravi temelji za razvoj demokratičnosti naroda in občutka svetovljanstva.

Pučnik je orisal slovensko suverenost v treh časovnih okvirjih: oblikovanje Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS), ustanovitev Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) in slovenska situacija v Jugoslaviji leta 1987. Čeprav priznava argumente za in proti vključitvi v »prvi dve Jugoslaviji«, izpostavi, da so važni predvsem takratni položaj in problemi med Slovenijo in ostalimi jugoslovanskimi narodi v osemdesetih letih. Lahko bi rekli, da prispevek z vpeljevanjem ideje o slovenski osamosvojitvi v morda »tretjem poskusu« prepozna razloge in pritiske za slovensko samostojnost v osemdesetih letih, kot tudi pred ustanovitvijo Kraljevine SHS in SFRJ. Pučnik tako predstavi ideje slovenske osamosvojitve, ki kar dvakrat v 20. stoletju niso bile uresničene.

Tako kot Peter Jambrek tudi Jože Pučnik odpira problem Slovenije kot manjšega naroda v primerjavi z drugimi večjimi, močnejšimi in bogatejšimi ter izpostavi problem Jugoslavije kot izvor slovenskih težav. Odnosi med jugoslovanskimi narodi naj bi bili takšni kot s katerimkoli drugim narodom, saj obstajajo temeljne razlike v jeziku, umetnosti, gospodarstvu, odnosu do prava in političnega sistema ter v izobraževanju, znanosti in v odnosu do okolja. Ravno zaradi neuspešne integracije narodov pa takrat nastopajo konflikti in nadaljnje ločitve. Pučnik namreč primerja suverenost naroda z nosečnostjo ženske, ki je ali pa ni noseča. Tako mora biti slovenski narod suveren, da se lahko odgovori na vprašanje o slovenski narodnosti, saj kot komentira Pučnik, Slovenci suverenosti naroda še nimamo.

Slovenski položaj v Jugoslaviji je temeljil na obstoječih kulturnih razlikah in t. i. vzorcih povezovanja. Zanje naj bi bili značilni minimalna učinkovitost in politična represivnost v obliki moči oziroma oblasti. Pučnik to podpre z mnenjem, da je ekonomsko nesmiselno porazdeljevanje skupnih sredstev neefektivno vplivalo na življenje posameznih narodov. S tem je vredno izpostaviti slovensko gospodarsko sliko v Jugoslaviji, ki je bila neugodna in je upočasnjevala napredovanje gospodarsko najbolj razvitega dela Jugoslavije. Ves slovenski razvoj je namreč moral biti prilagojen potrebam in pomoči nerazvitim delom države,⁴⁶ saj je bilo na primer razmerje v družbenem proizvodu na prebivalca v letu 1988 med Slovenijo in Kosovom 7,5 : 1. Istočasno pa slovenskemu gospodarstvu ni bilo dopuščeno samostojno ukrepanje.⁴⁷

Pučnik je tako prepoznal potrebo po demokratizaciji državnopravnega in političnega uveljavljanja položaja Slovenije v Jugoslaviji. V ospredje postavlja narodno suverenost in državnost, s katero naj bi dosegli demokratizacijo in kulturno modernizacijo. Le-to naj bi dosegli z učinkovito slovensko partijo in politiki, ki dajejo prednost slovenskemu narodu in njegovim interesom.

2.4. Vrednotenje pomembnosti *Nove revije* 57

57. številka *Nove revije* je zaslovela. Manj znano je, da gre za najbolj iskano in fotokopirano tiskano izdajo v novejši slovenski zgodovini.⁴⁸ Njen izid zaznamuje nov začetek za slovensko opozicijo in t. i. meščansko desnico v Sloveniji, ki je bila prav posebno pozorna do slovenske prihodnosti in usode slovenskega naroda.⁴⁹ Kot dr. Rosvita Pesek metaforično komentira, so bili *Prispevki* prvo tehtno in izdelano vmešavanje v formuli tako imenovanih *jugopuzzlov*, ki so bili sestavljeni po metodi jugoslovanskega predsednika Josipa Broz Tita:

⁴⁶ Prinčič, Jože. *Slovensko gospodarstvo v drugi Jugoslaviji*. Modrijan, 1997. Str. 65.

⁴⁷ Ibid, Str. 76.

⁴⁸ Pesek, Rosvita. *Osamosvojitev Slovenije: Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?*. Nova revija, 2007. Str. 45.

⁴⁹ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 168.

»6 republik, 5 narodov, 4 jeziki, 3 religije, 2 abecedi in ena volja.«⁵⁰ 57. izdaja *Nove revije* je nedvomno močno pripomogla k slovenski osamosvojitvi in vsaj začetku slovenske politične pomladi, ki se je prebudila ob številnih strokovnih mnenjih in širši medijski pozornosti.⁵¹

V odgovor je Zveza komunistov Jugoslavije označila *Novo revijo* 57 za eno najbolj surovih nacionalističnih in protirevolucionarnih besedil, kadarkoli izdanih v Jugoslaviji.⁵² Kljub ostremu jugoslovanskemu odgovoru na izdajo *Prispevkov* je politični program *Nove revije* navsezadnje ostal. Zaradi medijske kampanje pa so *Prispevke* opazile množice Slovenk in Slovencev, ki so večino nove perspektive tudi podprli.⁵³ Kljub vsemu pa se zdi, da se *Prispevki* niso dotaknili vseh plasti družbe, saj ta intelektualna elita ni omenila delavskega razreda.⁵⁴ Takšno mnenje so si delili tudi drugi jugoslovanski voditelji. Predsednik Zveznega sveta za zaščito ustavne ureditve Stane Dolanc je v eni izmed razprav o *Novi reviji* 57 pred vodilnimi oficirji Kontraobveščevalne službe opozoril, da so ti intelektualci le vodilna sila, ki je nadomestila delavski razred in njegovo vlogo v Jugoslaviji.⁵⁵ Prav tako je bilo na eni izmed konferenc Socialistične Republike Slovenije opozorjeno, da so se izobraženci *Nove revije* dotaknili le tehnične inteligence, ne pa tudi delavskega razreda, a kljub temu so uspeli ubrati mogočo pot izven jugoslovanske krize v njihovi splošni zamisli.⁵⁶ Nasprotno je bil Viktor Meier, izgnan opazovalec in analitik jugoslovanske krize,⁵⁷ ki je do sedaj ostal dokaj naklonjen *Novi reviji*, oklevajoč do njihovih političnih ambicij in pomenljive vloge v politiki. Naslovil jih je namreč kot »nacionalne romantike«⁵⁸ in se spraševal, ali izdaja *Nove revije* 57 Slovencem

⁵⁰ Pesek, Rosvita. *Osamosvojitve Slovenije: Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?* Nova revija, 2007. Str. 49.

⁵¹ Ibid, Str. 45.

⁵² Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 221.

⁵³ Gabrič, Aleš. *Slovenska kulturnopolitična razhajanja med kulturno ustvarjalnostjo in politično akcijo 1980–1987*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002. Str. 218.

⁵⁴ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 221.

⁵⁵ Ibid, Str. 254.

⁵⁶ Ibid, Str. 274.

⁵⁷ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 38.

⁵⁸ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 279.

dejansko ponuja smer odcepitve in ali so spoznali, da je to edini način, kako gospodarsko rešiti Slovenijo.⁵⁹

Glede na komentar Viktorja Meierja bi lahko rekli, da so se prve šibkosti *Nove revije* 57 razkrile v pomanjkanju ekonomskega »programa«. Kot je izjavil takratni minister za notranje zadeve Tomaž Ertl, so avtorji *Prispevkov* hitro opazili, da niso pokrili vseh vidikov družbe. Slovenski nacionalni program namreč ne bi mogel obstajati brez ekonomskega.⁶⁰ V osemdesetih letih je Jugoslavija delovala že kot povsem asimetrična federacija, brez enotnega trga in gospodarskega prostora.⁶¹ Gospodarska kriza je vplivala tudi na vsakdanje življenje, saj je primanjkovalo osnovnih življenjskih dobrin, naftnih derivatov in električne energije. Inflacija, ki je povsem razvrednotila takratni dinar, pa je le pospešila slabšanje blaginje in življenjskega standarda prebivalcev.⁶² Izvršni svet Skupščine republike Slovenije je kasneje leta 1990 prepoznal, da takratni jugoslovanski institucionalni okvir Sloveniji ni dopuščal samostojnega ukrepanja v gospodarstvu. Prav tako je Slovenija v štiridesetih letih Jugoslavije plačala kar 900 milijonov ameriških dolarjev za t. i. *Sklad federacije*, ki je financiral hitrejši razvoj manj razvitih republik.⁶³ Izvršni svet je prepoznal osamosvojitve Slovenije kot ključno priložnost za prilagoditev evropskim in globalnim razvojnim merilom ter hkrati razvoj tehnološke, informacijske, poslovne in splošne gospodarske usklajenosti z ostalim svetom.⁶⁴ Kot lahko opazimo na *Sliki 2*, je bil slovenski bruto domači proizvod v bistvu primerljiv z ostalimi zahodnoevropskimi državami, a je v osemdesetih letih začel stagnirati.

⁵⁹ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 277.

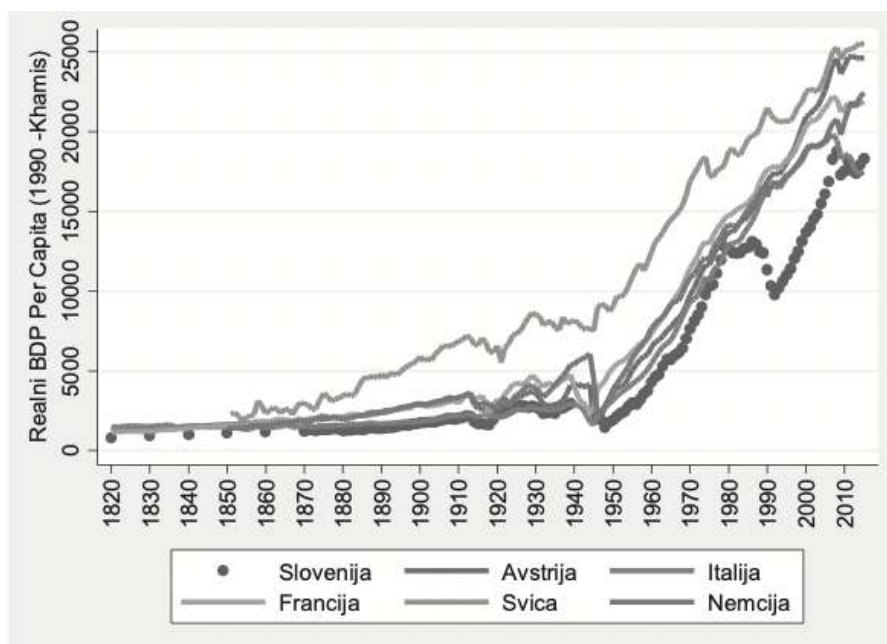
⁶⁰ Ibid, Str. 287.

⁶¹ Prinčič, Jože. Gospodarsko osamosvajanje Slovenije v letih 1989/1990 in politika preživetja. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 130.

⁶² Brodnik, Vilma idr. *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*. Mladinska knjiga, 2021. Str. 5.

⁶³ Prinčič, Jože. *Slovensko gospodarstvo v drugi Jugoslaviji*. Modrijan, 1997. Str. 76.

⁶⁴ Ibid, Str. 77.

Slika 2: Razvoj BDP per capita Slovenije v srednjeevropski in zahodnoevropski perspektivi.⁶⁵

Intelktualci *Nove revije* so sprva načrtovali vključitev ekonomskega prispevka Ljuba Sirca, slovenskega ekonomista, izgnanega v Glasgow.⁶⁶ Prispevek Ljuba Sirca ni bil objavljen zaradi številnih opozoril, med drugim, ker je bil Sirc aktiven dejavnik sovražnega političnega izseljevanja.⁶⁷ Poleg tega sta oba glavna urednika, Dimitrij Rupel in Niko Grafenauer, dvomila v kakovost prispevka. Nazadnje je Spomenka Hribar, slovenska filozofinja, sociologinja in publicistka,⁶⁸ komentirala Sirčevo analizo kot nepovezano in nejasno.⁶⁹

2.5. Drugi opozicijski dejavniki

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo zelo bogato izdajanje člankov, intervjujev, časopisev, esejev, programskih tekstov, ki so obravnavali tematiko slovenskega nacionalnega vprašanja ali problema nacionalizma.⁷⁰ Poleg *Prispevkov* in njihovih meščanskih tendenc so se

⁶⁵ Spruk, Rok. Merjenje dolgoročnega BDP Per Capita Slovenije, 1820-2016. *Economic and Business Review*, let. 40, št. 4, Str. 92. 20. 12. 2018. <https://www.ebrjournal.net/cgi/viewcontent.cgi?article=1109&context=home>. Citirano 3. 3. 2024.

⁶⁶ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 288.

⁶⁷ Ibid, Str. 292–293.

⁶⁸ Božič, Miran Lola. »Hribar, Spomenka (1941–)«. *Obrazi slovenskih pokrajin*. 2020. <https://www.obrazislovenskipokrajin.si/oseba/hribar-spomenka/>. Citirano 3. 3. 2024.

⁶⁹ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 288.

⁷⁰ Zajc, Marko. Slovenian Intellectuals and Yugoslavism in the 1980s: Propositions, Theses, Questions [Slovenski intelektualci in jugoslavizem v 1980-ih]. 2015.

v slovenskih mladinskih organizacijah in ustanovah pojavili ultra levi in levo liberarni trendi.⁷¹ Nasprotno pa je v slovenskem mladinskem preobratu prevladovalo več umetniških subkultur, med njimi je bilo najbolj razvpito pank gibanje.⁷² Tako sta nemir in razburjenje medijske situacije v osemdesetih letih že razkrila druge uporniške dejavnike.⁷³ *Radio Študent* je promoviral predvsem intelektualne subkulturne produkcije, ki so vključevale pogosto politično obarvane teme.⁷⁴ Podobne tematike, kot jih je objavljala *Nova revija*, so bile vključene v članke *Mladine* in *Tribune*, ki sta imeli vrsto za oblast nesprejemljivih pisanj, tudi proti jugoslovanskemu sistemu.⁷⁵ Vse navedene organizacije, institucije in medije lahko opredelimo kot »uveljavljeno alternativo«, pravi raziskovalka z Leuphana Univerze Alenka Barber-Keršovan, ker so v bistvu bili vezani na obstoječe socialistične organizacijske strukture in celo financirani z javnimi subvencijami. Vendar so lahko uživali le relativno neodvisnost,⁷⁶ saj je bila na primer *Tribuna*, študentski časopis, ki je zastopal glas kritike in odpora,⁷⁷ pogosto zaplenjen, omejen ali prepovedan.⁷⁸ Potemtakem lahko dobimo vtis, da je bila *Nova revija* 57 v primerjavi z ostalimi oporečniki nenamerno privilegirana, saj so bile slovenske oblasti še posebej pozorne na študentske novice in gibanja. Po drugi strani pa *Novi reviji*, kot predmetu ideološke kritike in prepovedi, ni bila prepovedana nobena številka.⁷⁹

https://www.academia.edu/11917820/Slovenian_Intellectuals_and_Yugoslavism_in_the_1980s_Propositions_Theses_Questions?email_work_card=view-paper. Citirano 3. 3. 2024. Str. 50.

⁷¹ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 129.

⁷² Barber Keršovan, Alenka. »Popular Music [Popularna glasba]«. *Cambridge University Press*, let. 6, št. 3, Str. 350-352. 1987. <http://www.jstor.org/stable/853198>. Citirano 3. 3. 2024. Str. 351.

⁷³ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 129.

⁷⁴ Barber Keršovan, Alenka. »Popular Music [Popularna glasba]«. *Cambridge University Press*, let. 6, št. 3, Str. 350-352. 1987. <http://www.jstor.org/stable/853198>. Citirano 3. 3. 2024. Str. 351.

⁷⁵ Balažic, Milan. *Slovenska demokratična revolucija 1986–1988*. Liberalna akademija, 2004. Str. 121

⁷⁶ Barber Keršovan, Alenka. »Popular Music [Popularna glasba]«. *Cambridge University Press*, let. 6, št. 3, Str. 350-352. 1987. <http://www.jstor.org/stable/853198>. Citirano 3. 3. 2024, Str. 351.

⁷⁷ Jurc, Ana. »Tribuna kot dvignjen sredinec samoumevnosti režima: o časih, ko so študenti pisali zgodovino«. *Delo*. 2018. <https://www.rtvsl.si/kultura/film-in-tv/tribuna-kot-dvignjen-sredinec-samoumevnosti-rezima-o-casih-ko-so-studenti-pisali-zgodovino/456389>. Citirano 3. 3. 2024.

⁷⁸ Dović, Marijan. *Slovenski pisatelj: razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu*. Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007. Str. 220.

⁷⁹ Gabrič, Aleš. *Slovenska kulturnopolitična razhajanja med kulturno ustvarjalnostjo in politično akcijo 1980–1987*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002. Str. 211.

2.5.1. Slovenski pank

Leta 1977 se je na pobudo Gregorja Tomca, slovenskega sociologa, glasbenika in aktivista,⁸⁰ rodil prvi slovenski pank bend *Pankrti*,⁸¹ ki je prebudil nekoliko zaspano slovensko družbo.⁸² Bend Pankrti je prvič javno nastopil oktobra 1977 v telovadnici gimnazije Moste. Kasneje je pri Radiu Študent že leta 1980 izdal prvo ploščo.⁸³ Znamenita skupina je neizogibno ujela pozornost jugoslovanke oblasti, za začetek že z samim provokativnim imenom »*Punk-erji*« ali angleško »*The Punks*«. ⁸⁴ Čeprav so bili sprva osredotočeni le na glasbo, zabavo in prejemanje pozornosti od deklet, je bila zamisel o podobi protirežimske skupine preveč mamljiva, da bi jo opustili.⁸⁵ Ob tem je potrebno omeniti, da so politična sporočila pesmi in manifestov ostalih pank skupin, kot so *O'Kult*, *Otroci socializma*, *Kuzle* in *Laibach* postala očitna kritika prej omenjenih uveljavljenih alternativ oziroma kultur. Kljub temu so se *Pankrti* edini uspeli razviti v prvo pristno subkulturno gibanje, saj so prestali zaščito te »*uveljavljene kulture*«. S tem je slovenski pank dosegel močno ideološko in politično nadgradnjo ter jasen videz umetniške avantgarde.⁸⁶

Pri medijskem poročanju o pank gibanju je jasno razlika med mladinskim tiskom in jugoslovanskimi medijskimi viri. Stefano Lusa, italijansko-slovenski zgodovinar in novinar,⁸⁷ poglobljeno opiše, da so jugoslovanski mediji pisali le o popivanju, drogah in seksu na odru, medtem ko je mladinsko poročanje obsodilo takšne obtožbe. Slovenske mladinske organizacije

⁸⁰ Žerdin, Ali. »Glasba je bila prva zavestna razpoka v našem doživljanju sveta«. *Delo*. 2023.

<https://www.delo.si/sobotna-priloga/glasba-je-bila-prva-zavestna-razpoka-v-nasem-dozivljanju-sveta/>. Citirano 3. 3. 2024.

⁸¹ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 72.

⁸² Ibid, Str. 133.

⁸³ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 94.

⁸⁴ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 72.

⁸⁵ Ibid, Str. 73.

⁸⁶ Barber Keršovan, Alenka. »Popular Music [Popularna glasba]«. *Cambridge University Press*, let. 6, št. 3, Str. 350-352. 1987. <http://www.jstor.org/stable/853198>. Citirano 3. 3. 2024. Str. 351.

⁸⁷ »Razlita Tinta«. Kino Šiška. <https://www.kinosiska.si/dogodek/razlita-tinta-brezcasni-corto-maltese/>. 3. 3. 2024.

so, nasprotno, prepoznale pankov doprinos k naraščanju kritičnega razmišljanja proti jugoslovanskemu sistemu in totalitarizmu komunistične stranke.⁸⁸ Tako lahko podpremo teorijo, da se je *Nova revija 57* dotaknila le izobražene in intelektualne publike, medtem ko je pank popolnoma prevzel množice moderne in napredne mladine.

Slovenska socialistična oblast se v bistvu ni bala panka do leta 1977, ko so standardi življenja začeli padati.⁸⁹ Alenka Barber Keršovan pravi, da se je pank spremenil v nedoločljiv simbol nekakšnega družbenega zla v splošnem. Zatorej je slovenski pank v času hude gospodarske krize in notranjepolitičnih napetosti deloval kot odprtina za agresije, ki so se nabirale v vseh slojih družbe.⁹⁰ Vendar pa je vsaka slovenska represija, ki je poskušala pregovoriti pank zagnano mladino, da se obnašajo v skladu s socialistično moralo, bolj učinkovala na podpirajočo mladino kot pa na uveljavljene pank skupine.⁹¹ Takšen učinek represije je pank dosegel, ker je postal prva ideološko nasprotujoča subkultura v Jugoslaviji.⁹² Tako je kakršnakoli represija oblastnih organov preprečevala kritičnost mladinske subkulture proti jugoslovanskemu sistemu.

Igor Omerza v svoji knjigi trdi, da je slovenski pank sprožil »usodna« slovenska osemdeseta leta. Zagovarja, da je slovenska verzija panka vodila nekakšno prvenstvo dogodkov in vsebin, ki so vodili do demokratične in suverene države, in ne *Prispevki*.⁹³ Sam latentni protest pank gibanja je uspel združiti najbolj bistre protagoniste kolektivnega slovenskega intelekta v intelektualno opozicijo. Hkrati pa je spodbudil ne le umetniški in ustvarjalni potencial, temveč tudi sociološko in politično misel.⁹⁴ Celo Tine Hribar, eden izmed ključnih

⁸⁸ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 132–133.

⁸⁹ Ibid, Str. 74.

⁹⁰ Barber Keršovan, Alenka. »Popular Music [Popularna glasba]«. *Cambridge University Press*, let. 6, št. 3, Str. 350–352. 1987. <http://www.jstor.org/stable/853198>. Citirano 3. 3. 2024. Str. 351–352.

⁹¹ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 75.

⁹² Ibid, Str. 76.

⁹³ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 354.

⁹⁴ Barber Keršovan, Alenka. »Popular Music [Popularna glasba]«. *Cambridge University Press*, let. 6, št. 3, Str. 350–352. 1987. <http://www.jstor.org/stable/853198>. Citirano 3. 3. 2024. Str. 350–352.

sodelavcev *Nove revije* 57, komentira, da iniciativa za *Novo revijo* in kasnejša 57. številka ne bi izšli brez napetosti, ki jih je v politiki in kulturi povzročila pankova dejavnost. Kot pravi: »Odslej ni bilo več tišine. Glasovi so iz leta v leto postali bolj jasni, besede pa bolj provokativne.«⁹⁵ Jasno je, da je pankov prispevek k slovenskim demokratizacijskim idejam o osamosvojitvi utrl pot vsem kasnejšim oporečniškim krogom in gibanjem. Prav tako je omembe vredno, da sta vpliv panka prepoznala tako krog *Nove revije* 57 kot tudi *Mladina*, kar potrjuje sklep, da je pank zanetil iskro slovenske suverenosti.

2.5.2. Mladina

Odskočna deska levičarskih intelektualcev, ki se niso izogibali razpravam o demokratizaciji, je bila *Mladina*, uradni tisk Zveze socialistične mladine Slovenije (ZSMS). Njen tedenski pregled politike in kulture se je v sredini osemdesetih let razvil v najvplivnejši in dosledno provokativen jugoslovanski medij novih perspektiv nezadovoljstva.⁹⁶ Objavljali so dovzetna preiskovalna poročanja in drzne komentarje politične situacije, predvsem v povezavi s politično ustavo in Jugoslovansko vojsko JLA.⁹⁷ Tednik je sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja postal zloglasen in prednostni problem takratne oblasti, saj je igral ključno vlogo v boju za pravno priznanje svobode političnega izražanja in vsesplošne demokratizacije.⁹⁸ Po zaslugi slovenskega panka se je navsezadnje lotila agresivnejše »alternative« in se preobrazila v aktualen in provokativen tednik.⁹⁹

⁹⁵ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 355.

⁹⁶ Patterson, Patrick Hyder. The East is Read: the End of Communism, Slovenian Exceptionalism, and the Independent Journalism of Mladina [Vzhod je prebran: Konec komunizma, slovenska izjemnost in neodvisno novinarstvo Mladine]. *East European Politics and Societies*, let. 14, št. 2, Str. 411–459. 2002. <https://doi.org/10.1177/0888325400014002008>. Str. 412.

⁹⁷ Zajc, Marko. Slovenian Intellectuals and Yugoslavism in the 1980s: Propositions, Theses, Questions [Slovenski intelektualci in jugoslavizem v 1980-ih]. 2015. https://www.academia.edu/11917820/Slovenian_Intellectuals_and_Yugoslavism_in_the_1980s_Propositions_Theses_Questions?email_work_card=view-paper. Citirano 3. 3. 2024. Str. 58.

⁹⁸ Dović, Marijan. *Slovenski pisatelj: razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu*. Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007. Str. 220–221.

⁹⁹ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblosti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 130.

Mladina je na izid 57. številke *Nove revije* odgovorila z dvema komentarjema Uroša Mahkovca in Tomaža Mastnaka. Mahkovec je razpravo v *Novi reviji* 57 označil za arhaično in tako *Prispevke* obtožil domnevne okužbe civilne družbe z nacionalizmom, Mastnak pa je menil, da razprave *Prispevkov* niso bile bitke njihove (mlajše) generacije. Odziv *Mladine* je nekdanji predsednik Zveze komunistov Slovenije (ZKS) Milan Kučan na eni beograjskih strankarskih razprav spretno uporabil in pomiril razburjene oblasti, da slovenska mladina ni verjela v zgodovinske teze *Nove revije* 57 niti jih ni priznavala.¹⁰⁰ Kljub začetni kritiki so se navsezadnje avtorji *Mladine* in sodelavci *Nove revije* 57 združili proti uradni politiki in prej omenjenemu naraščajočemu srbskemu nacionalizmu.¹⁰¹ Bistveno je izpostaviti, da je *Mladina* pristopila k zadevi Slovencev v Jugoslaviji povsem samostojno. Slavoj Žižek, eden najbolj priznanih *Mladininih* komentatorjev, je njen položaj opisal najbolj točno, kot kritiko slovenskega nacionalizma in hkrati jugoslovanskega samoupravnega sistema.¹⁰² Njeni pisci so namreč osamosvojitve le delno podprli, saj so neodvisnost nazadnje prepoznali kot nujen ukrep za zaščito slovenskih vrednot, nekompatibilnih z jugoslovanskimi.¹⁰³ Omembe vredno je mnenje Marka Zajca, da naj bi medijska dejavnost *Mladine* imela nepredvidljiv nacionalistični vpliv, čeprav si je prizadevala za alternativno anacionalistično stališče. Prav zaradi tega lahko *Mladino* opredelimo kot edega izmed sprožilcev slovenske politične pomladi leta 1988.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 296.

¹⁰¹ Zajc, Marko. Slovenian Intellectuals and Yugoslavism in the 1980s: Propositions, Theses, Questions [Slovenski intelektualci in jugoslavizem v 1980-ih]. 2015. https://www.academia.edu/11917820/Slovenian_Intellectuals_and_Yugoslavism_in_the_1980s_Propositions_Theses_Questions?email_work_card=view-paper. Citirano 3. 3. 2024. Str. 59.

¹⁰² Ibid, Str. 59.

¹⁰³ Patterson, Patrick Hyder. The East is Read: the End of Communism, Slovenian Exceptionalism, and the Independent Journalism of *Mladina* [Vzhod je prebran: Konec komunizma, slovenska izjemnost in neodvisno novinarstvo *Mladine*]. *East European Politics and Societies*, let. 14, št. 2, Str. 411–459. <https://doi.org/10.1177/0888325400014002008>. Str. 414.

¹⁰⁴ Zajc, Marko. Slovenian Intellectuals and Yugoslavism in the 1980s: Propositions, Theses, Questions [Slovenski intelektualci in jugoslavizem v 1980-ih]. 2015. https://www.academia.edu/11917820/Slovenian_Intellectuals_and_Yugoslavism_in_the_1980s_Propositions_Theses_Questions?email_work_card=view-paper. Citirano 3. 3. 2024. Str. 59.

Mladina je sama odvrгла kar nekaj t. i. političnih bomb, podobnim krogu *Nove revije* 57. Ena najbolj famoznih akcij je bilo sodelovanje z *Novim kolektivizmom* leta 1987 ob vsakoletni štafeti na dan mladosti, ko je Jugoslavija obeležila Titov rojstni dan in spomin osvoboditve.¹⁰⁵ Reklamni plakat, ki ga je za slovesnost oblikovala podskupina *Neue Slowenische Kunst*,¹⁰⁶ je v Jugoslaviji sprožil nov val polemik, ker je bil prirejen po propagandnem plakatu nacistične Nemčije, v katerem so nacistične simbole nadomestili z jugoslovanskimi.¹⁰⁷ Na srečo se je *Mladina* v veliki meri izognila slovenski cenzuri in dosegla izjemno bralstvo z naklado 80.000 revij,¹⁰⁸ čeprav je izbruhnila afera ter terjala tudi precej močne in mračne politične odzive.¹⁰⁹ Plakatna afera je danes opredeljena kot ena izmed številnih družbenopolitičnih akcij, ki so pripeljale do razpada Jugoslavije in osamosvojitve Slovenije. Štafete mladosti, ki je šteta kot ideološki steber Jugoslavije, po debaklu s plakatom namreč ni bilo več.¹¹⁰

¹⁰⁵ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 151.

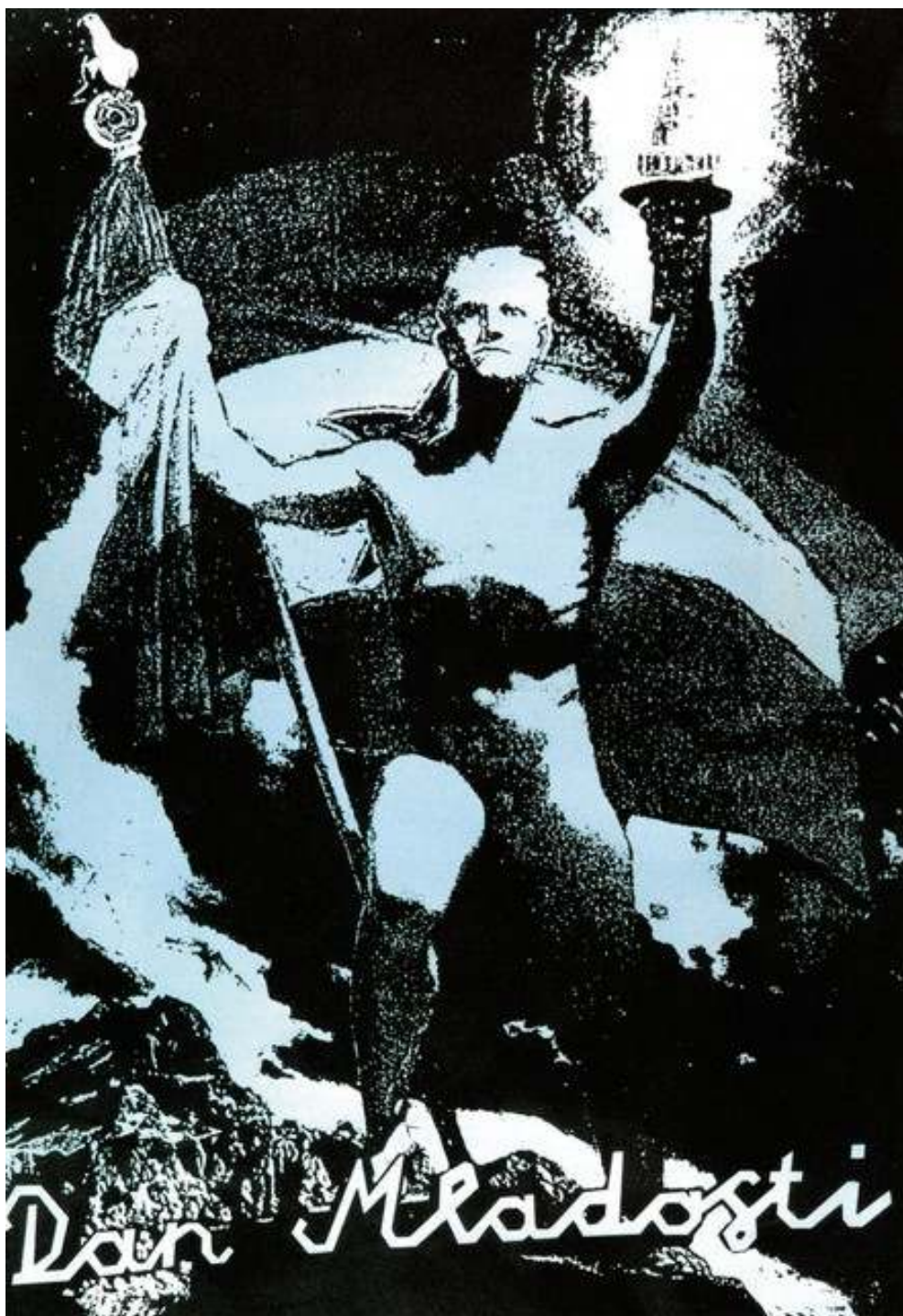
¹⁰⁶ Krečič, Jela. »Afera naše in vaše mladosti«. *Delo*. 17. 3. 2024. <https://old.delo.si/sobotna/afere-nase-in-vase-mladosti.html>. Citirano 2. 3. 2024.

¹⁰⁷ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 154.

¹⁰⁸ Dović, Marijan. *Slovenski pisatelj: razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu*. Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007. Str. 221.

¹⁰⁹ Krečič, Jela. »Afera naše in vaše mladosti«. *Delo*. 17. 3. 2024. <https://old.delo.si/sobotna/afere-nase-in-vase-mladosti.html>. Citirano 2. 3. 2024.

¹¹⁰ Krečič, Jela. »Afera naše in vaše mladosti«. *Delo*. 17. 3. 2024. <https://old.delo.si/sobotna/afere-nase-in-vase-mladosti.html>. Citirano 2. 3. 2024.

Slika 3: Plakat Mladine in Novega kolektivizma za dan mladosti iz leta 1987.¹¹¹

Morda najbolj prepoznavna »politična bomba« pa je vključenost *Mladine* v razkritje dela Jugoslovanske ljudske armade (JLA). Poleti 1988 so bili trije novinarji *Mladine*, Janez Janša,

¹¹¹ Trampuš, Jure. »Plakatna afera«. *Mladina*. 24. 5. 2007. <https://www.mladina.si/97147/plakatna-afera/>. Citirano 2. 3. 2024.

David Tasić in Franci Zavrl, ter vojaški častnik Ivan Borštner obtoženi in obsojeni zaradi razkritja tajnega dokumenta JLA.¹¹² Sojenje je postalo znano kot »proces proti četverici« oziroma »afera JBTZ«. *Mladina* je namreč neposredno komentirala domnevni poskus državnega urada s strani JLA, s ciljem zaštite komunistične nadvlade in ponovne vzpostavitve jugoslovanskega ravnovesja.¹¹³ Jasno je, da je takšno razkritje povzročilo močan odpor civilne družbe in sprožilo množične demonstracije,¹¹⁴ še posebej ker je sojenje pred vojaškim sodiščem v Ljubljani potekalo v srbohrvaščini, kot jugoslovanski način okrepitve jugoslovanskega (srbskega) unitarizma in centralizma.¹¹⁵ *Nova revija 57* je bila nasprotno usmerjena le v intelektualno in kulturno elito.¹¹⁶ Pomembno je izpostaviti trditev Patricka Hydera Pattersona, da je *Mladina* ponudila bogato zakladnico dokazov, čeprav je bila le mladinski tisk, ker je zrcalila in oblikovala mnenja slovenske javnosti in slovenskega perspektivnega pogleda na prihodnost zunaj jugoslovanske federacije.¹¹⁷ Iz tega lahko zlahka sklepamo, da je *Mladina* uspela doseči večjo množico, predvsem mladih, in je bila zato privlačnejša od *Nove revije 57*.

Čeprav sta *Nova revija 57* in *Mladina* sprva imeli drugačne cilje in namene, sta navsezadnje obe pripomogli tako k začetkom slovenske politične pomladi kot tudi h kasnejši osamosvojitvi. Pri tem velja izpostaviti, da je večina osrednjih slovenskih množičnih medijev, kot so *Delo*,

¹¹² Kramberger, Taja. idr. *Representations of the Nation and of the Other in the Slovenian Periodical Press Before and After 1991: Engagements and Implications [Reprezentacije naroda in drugega v slovenskem tisku pred letom 1991 in po njem: Angažmaji in implikacije]*. 2004.

https://www.academia.edu/4563203/Representations_of_the_Nation_and_of_the_Other_in_the_Slovenian_Periodical_Press_Before_and_After_1991_Engagements_and_Implications. Citirano 3. 3. 2024, Str. 8

¹¹³ Patterson, Patrick Hyder. The East is Read: the End of Communism, Slovenian Exceptionalism, and the Independent Journalism of Mladina [Vzhod je prebran: Konec komunizma, slovenska izjemnost in neodvisno novinarstvo Mladine]. *East European Politics and Societies*, let. 14, št. 2, Str. 411–459. <https://doi.org/10.1177/0888325400014002008>. Str. 422.

¹¹⁴ Zajc, Marko. Slovenian Intellectuals and Yugoslavism in the 1980s: Propositions, Theses, Questions [Slovenski intelektualci in jugoslavizem v 1980-ih]. 2015.

https://www.academia.edu/11917820/Slovenian_Intellectuals_and_Yugoslavism_in_the_1980s_Propositions_Theses_Questions?email_work_card=view-paper. Citirano 3. 3. 2024. Str. 59.

¹¹⁵ Brodnik, Vilma idr. *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*. Mladinska knjiga, 2021. Str. 6.

¹¹⁶ Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012. Str. 167.

¹¹⁷ Patterson, Patrick Hyder. The East is Read: the End of Communism, Slovenian Exceptionalism, and the Independent Journalism of Mladina [Vzhod je prebran: Konec komunizma, slovenska izjemnost in neodvisno novinarstvo Mladine]. *East European Politics and Societies*, let. 14, št. 2, Str. 411–459. <https://doi.org/10.1177/0888325400014002008>. Str. 418.

Večer, *Dnevnik* in *Družina*, začela jasno podpirati stališča, ki so si jih prvotno delile le manjše opozicijske skupine. Republiški osrednji časnik *Delo* je maja 1989 objavil komentar v podporo Majniški deklaraciji, temeljnemu dokumentu slovenske nacionalne države, ki sta ga pripravila krog *Nove revije* in Društvo slovenskih pisateljev.¹¹⁸ Časnik se je 10. decembra 1990 pojavil celo z novim sloganom: »Samostojen časnik za samostojno Slovenijo.« (Slika 4) Sčasoma so praktično vsi mediji razpravljali o »ključnih vprašanjih javnega interesa« z naraščajočim soglasjem, da je omenjena »javnost« t. i. slovenska »(etno)nacija«.¹¹⁹ Ravno stališče o neodvisni Sloveniji in (etno)naciji pa so prvotno promovirali nacionalistični argumenti *Nove revije* 57.¹²⁰ Iz tega lahko sklepamo, da so prispevki 57. številke *Nove revije* oblikovali in argumentirali osnovne temelje slovenske prihodnosti v odnosu do Jugoslavije in odcepitve, medtem ko je *Mladina* s svojimi kritikami obeh polarnih ekstremov pritegnila oko širše javnosti.

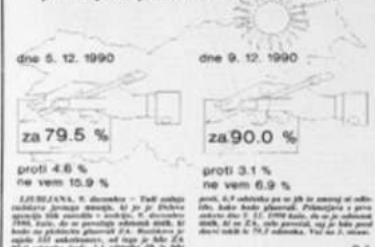
¹¹⁸ Kramberger, Taja. idr. *Representations of the Nation and of the Other in the Slovenian Periodical Press Before and After 1991: Engagements and Implications [Reprezentacije naroda in drugega v slovenskem tisku pred letom 1991 in po njem: Angažmaji in implikacije]*. 2004.
https://www.academia.edu/4563203/Representations_of_the_Nation_and_of_the_Other_in_the_Slovenian_Periodical_Press_Before_and_After_1991_Engagements_and_Implications. Citirano 3. 3. 2024, Str. 8

¹¹⁹ Ibid, Str. 9.

¹²⁰ Ibid, Str. 8.

Javno mnenje o plebiscitu

primerjava podatkov dveh raziskav

Iz SKZ v ljudsko stranko

Naslednje dni bodo (in bodo) izšli iz SKZ v ljudsko stranko. To je dejstvo, ki ga ne moremo ignorirati. Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka. Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

»Bolestne težnje po ohranitvi oblasti«

Republika srbskoslavna in ljudsko območje in notranje zadeve odločitve preložitve 5. sklopila. Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka. Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

DANES V DELU SPORT - DANES V DELU SPORT

Petek na zimskih igriščih

V Trzinu bodo v nedeljo na zimskih igriščih odprli zimski sezona. Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

Naz Breda je bilo slovensko

Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

Mogel prvi naslov svetovni

Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

Konferenca SSK pozvala Slovence k plebiscitu

Ustanovljen domovinski del Svetovnega slovenskega kongresa

LEJBLJANSKA, 9. decembra - Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka. Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

V Srbiji in Črni gori volili

Priljubljeni Vuk Drasković, ker so nekateri volili že v soboto

Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka. Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

TEMA DNEVA

Kruh in komis

Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka. Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

DANES V DELU

Armeda

Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

1. ljudska stranka

Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

Pravice policije

Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

Dobro in slabo

Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

Skupina

Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

V Druvu znanosti

Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

De Michelis prilagodil stališče do Slovenije

Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka. Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

Bo Walensa prvi poljski predsednik?

Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka. Vrednotenje javnega mnenja, ki je bilo izvedeno med 5. in 9. decembrom 1990, kaže, da se je med 5. in 9. decembrom 1990, ko je bil plebiscit, povečalo število tistih, ki so se izrekli v prid samostojnosti Slovenije, za 10,5 odstotka.

Slika 4: Naslovnica časnika Delo, 10. 12. 1990, s podčrtanim novim sloganom: Samostojen časnik za samostojno Slovenijo.

3. Empirični del

3.1. Metodologija dela

Empirični del raziskovalne naloge obravnava odziv oblasti na objavo in vsebino *Nove revije* 57. Sestavlja ga zgodovinska raziskava, ki bo kvalitativno in kritično analizirala primarne in sekundarne vire. Primarni viri vključujejo zapisnike sej in pisma, medtem ko so sekundarni viri knjige in članki priznanih slovenskih ter tujih zgodovinarjev, politikov in raziskovalcev, specializiranih za slovensko osamosvojitve. Vsi omenjeni viri, na katere se raziskava sklicuje, so javno dostopni na internetu ali v knjižnicah. Časovni okvir tematsko obsega osemdeseta leta, s poudarkom na drugi polovici in začetkih devetdesetih. Iz tega obdobja izhajajo tudi vsi primarni viri. Prostorski okvir zajema obravnavo dogajanj v Sloveniji, Jugoslaviji in Evropi. Sekundarni viri prav tako obravnavajo dogajanja v osemdesetih letih, le da ponujajo širše razumevanje teme, ker vključujejo več dogodkov in večji časovni razpon. Kriteriji za izbor sekundarnih virov vključujejo tematsko povezanost, torej vire o slovenski osamosvojitvi in demokratizaciji slovenske politike. Predvsem so v ospredju viri, ki se osredotočajo na slovensko kulturno in intelektualno opozicijo v času Jugoslavije. Prav tako morajo obravnavati kulturno-politične dogodke pred letom 1990 in ne le med letoma 1990 in 1991, ko se je Slovenija osamosvojila in odcepila od Jugoslavije.

3.2. Odziv jugoslovanskih oblasti na *Novo revijo* 57

Največji središči kritik naj bi bila Ljubljana in Beograd, pri čemer se je oblast v Ljubljani izogibala represivnim ukrepom in je skušala kritike utišati z administrativnimi ukrepi. Ti so vključevali zaplembe posameznih izvodov in prepovedi objav, kar je velikokrat doletelo *Mladino* in študentsko *Tribuno*, v primeru *Nove revije* 57 pa menjavo uredništva in razprave v SZDLS in ZKS.¹²¹ Do neke mere sprva šibek odziv slovenske komunistične oblasti je celo

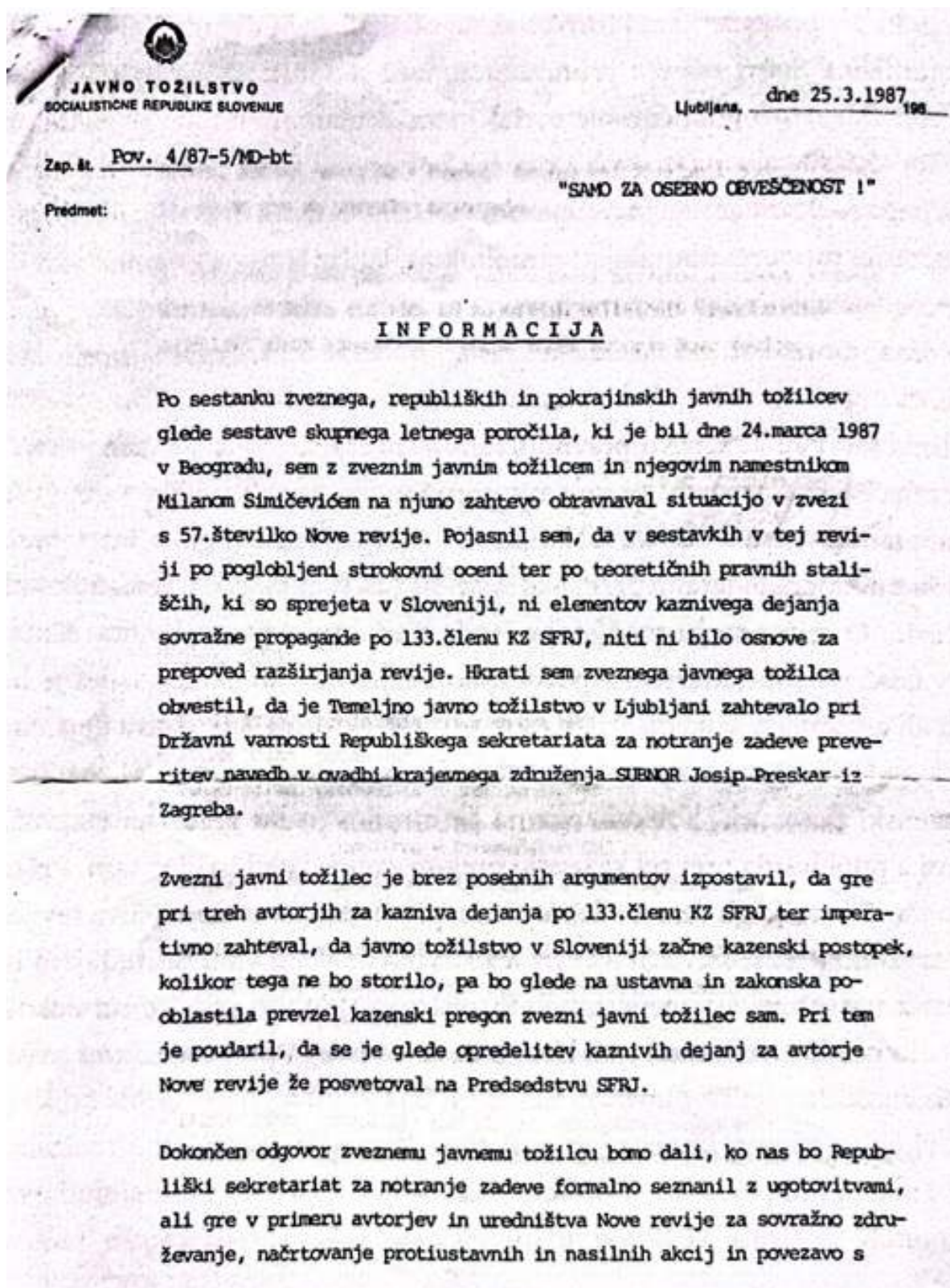
¹²¹ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 40.

ustvaril dvome, da imajo uradna politika in intelektualci isti cilj o demokratizaciji slovenskega političnega parketa in o osamosvojitvi ter odcepiti Slovenije. Razlika naj bi bila le v tem, kdaj se bosta demokratizacija in samostojnost zgodili.¹²² Čeprav do prepovedi revije in sodnih pregonov res ni prišlo, jih je zvezna oblast po izidu 57. številke *Nove revije* pod srbskimi pritiski zahtevala. To je razvidno v prošnji republiškega tožilca Pavla Carja (*Slika 3*), poslani vsem najvišjim političnim predstavnikom v republiki. Stane Dolanc navsezadnje pregona ni podpisal in je požrl vse kritike, saj pregon prav tako ni doletel problematičnih avtorjev *Memoranduma SANU*.¹²³

Do sedaj lahko prepoznamo razlike v odzivu slovenskih republiških oblasti in jugoslovanskih (predvsem srbskih) do objave *Nove revije* 57, čeprav je v obeh primerih negativen. Morda so republiške oblasti zaradi boljšega poznavanja situacije prepoznale, da *Prispevki za slovenski nacionalni program* na javno mnenje niso vplivali enako kot poročanje *Mladine*, ki je bilo od republiških oblasti deležno hujše represije. Takšen sklep lahko podpre tudi prejšnja analiza nekaterih prispevkov iz *Nove revije* 57, iz katere je očitno, da filozofske ter sociološke razprave zahtevajo izobraženega bralca, primoranega razumeti visok strokovni jezik in širše zgodovinsko dogajanje.

¹²² Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 50.

¹²³ Ibid, Str. 106.

Slika 5: Prošnja političnega vrha SRS za stališče glede pregona avtorjev Nove revije 57.¹²⁴

¹²⁴ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 244.

tujino, kot se nakazuje v ovadbi, čeprav vsi dosednji podatki kažejo, da ne gre za sovražno delovanje.

To informacijo vam posredujem tudi v zvezi nasvetom zveznega javnega tožilca, da dobim stališče od najvišjih političnih predstavnikov v republiki glede kazenskega pregona zoper avtorje Nove revije.

JAVNI TOŽILEC SRS

PRILEGA

Dostavljeno:

- POPIT Franc, predsednik Predsedstva SRS
- KUČAN Milan, predsednik CK ZKS
- POTRČ Miran, predsednik Skupščine SRS
- MARINC Andrej, predsednik Republiškega sveta za varstvo ustavne ureditve - Predsedstvo SRS
- ŠINIGOJ Dušan, predsednik Izvršnega sveta Skupščine SRS
- SMOLE Jože, predsednik Republiške konference SZDL, Ljubljana
- GORJAN Božidar, predsednik Zveze združenj borcev NOV Slovenije
- RAVNIK Miha, Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije
- PROSENC Miloš, sekretar CK ZKS
- ERTEL Tomaž, republiški sekretar za notranje zadeve
- ZAJC Janez, republiški sekretar za pravosodje in upravo
- ERŽEN Ivan, republiški podsekretar za notranje zadeve
- STIMOLE HLASTEC Francka, predsednica Vrhovnega sodišča SRS, Ljubljana

Slika 6: Prošnja političnega vrha SRS za stališče glede pregona avtorjev Nove revije 57.¹²⁵

57. številka Nove revije je imela v Sloveniji in Jugoslaviji učinek politične bombe, četudi so se jugoslovanske oblasti zavedale provokativnosti prejšnjih števil Nove revije.¹²⁶

¹²⁵ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 245.

¹²⁶ Ibid, Str. 199.

Dr. Gabrič zapisuje, da so *Prispevki za slovenski nacionalni program* v bistvu povzročili pravi politični vihar, saj so avtorji dejansko posegli v monopol Zveze komunistov (ZK) in njihovo ideologijo, ki naj bi bila edina sposobna oblikovati nacionalne, politične in kulturne zahteve jugoslovanskega naroda.¹²⁷ Zveza komunistov Slovenije (ZKS) je izdajo 57. številke ocenila zelo negativno in trdila, da so teze politično nesprejemljive ter strokovno in vsebinsko šibke.¹²⁸ Franc Šetinc, član vodstva Centralnega komiteja ZKS,¹²⁹ je na eni od sej o *Prispevkih* trdil, da je *Nova revija* pravzaprav boj za oblast, kljub trditvam avtorjev, da so to le miselne alternative.¹³⁰ Stane Dolanc pa je šel še dlje in izjavil, da nekdo z Zahoda, Vzhoda ali obeh strani vleče strune zloglasnih dejanj *Nove revije*.¹³¹ Očitno je, da je objava *Nove revije* 57 v svojem kontekstu presenetila oblasti, ki na trenutke niso bili prepričane, kako se odzvati.

Le nekaj dni po izdaji 57. številke *Nove revije* je CK ZKS obravnaval dokument Cirila Ribičiča, *Nekaj značilnosti prispevkov za slovenski narodni program Nove revije*, ki je vseboval naslednje točke:

- I. Mnogi avtorji si delijo izrazito negativen odnos do revolucije in vloge Zveze komunistov.
- II. Diplomske naloge lahko razumemo kot oblikovanje slovenskega »memoranduma« s podobno enostranskim prikazom položaja Slovencev.
- III. Poudarjajo pravico do odcepitve kot dejansko pravico in ponekod kot realno alternativo, ki bo povzročila hude odzive ne samo tukaj [v Sloveniji], ampak tudi v Jugoslaviji.

¹²⁷ Gabrič, Aleš. *Slovenska kulturnopolitična razhajanja med kulturno ustvarjalnostjo in politično akcijo 1980–1987*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002. Str. 217.

¹²⁸ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 199.

¹²⁹ Muževič, Boris. »In memoriam: Franc Šetinc (1929–2016)«. *Dnevnik*. 2016. <https://www.dnevnik.si/1042730652>. Citirano 3. 3. 2024.

¹³⁰ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 207–210.

¹³¹ Ibid, Str. 254.

- IV. Partija je prikazana kot naslednica stalinistične organizacije in zato ni možnosti za demokracijo, federalizem in samoupravljanje.
- V. Obstaja nekaj simpatije do liberalizacije, vendar lahko Centralni komite stranke (CK ZKS) v vsakem trenutku odloča in spreminja uredništva, zapre revije ter odredi zaporno kazen.
- VI. Prispevek Jožeta Pučnika predstavlja izrecno zahtevo po večstrankarskem sistemu.
- VII. Novorevijaški sklici na tradicijo obravnave slovenskega nacionalnega vprašanja ne merijo na Kardelja, temveč na Kocbeka in Pirjevca.¹³²

Slovenske republiške oblasti so na široko obravnavale objavo *Nove revije* 57. Poleg splošnega negativnega odziva prepoznajo novorevijaški diskurz o samostojni Sloveniji izven meja Jugoslavije kot tudi oblikovanje temeljev demokratizacije političnega sistema. Zanimivo je izpostaviti očitke o demokratičnosti *Prispevkov*, saj naj bi Socialistična zveza delavskega ljudstva Slovenije (SZDLS) in udeleženci jugoslovanskega narodnoosvobodilnega boja (NOB) *Prispevke* prepoznali kot nedemokratične,¹³³ čeprav v točkah Ribičiča prepoznamo novorevijaške zahteve po večstrankarskem sistemu.

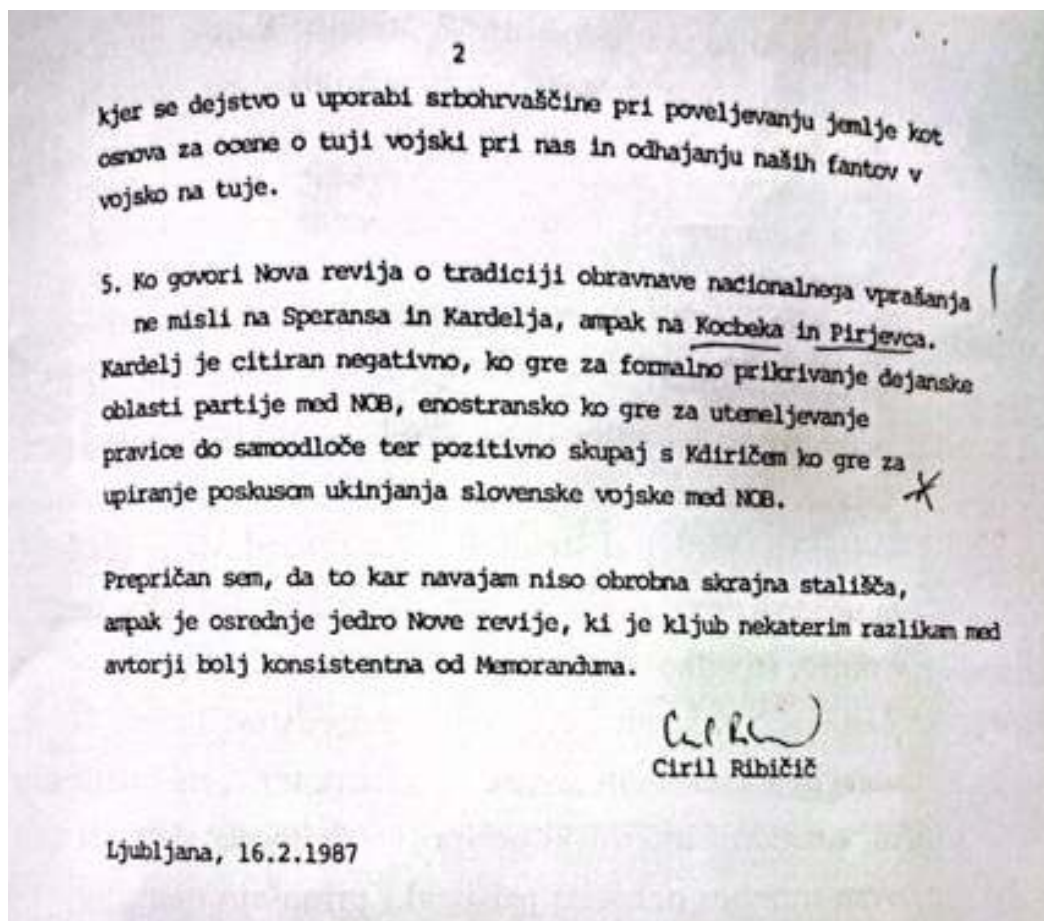
¹³² Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 200–201.

¹³³ Ibid, Str. 204.

1. Kljub temu, da ne gre zanikati razlik med avtorji, je veliki večini skupen izrazito negativen odnos do revolucije, razrednega in vloge ZK kot tudi zelo kritično ocenjevanje položaja in perspektive slovenskega naroda. Uredništvo sicer v uvodu pravi, da to še ni nacionalni program in da mu ne gre za revizijo sistema, toda v tekstih je zelo veliko predlogov za spreminjanje ustave (zlasti glede položaja ZKJ-kar zadeva temeljna načela in glede pristojnosti federacije-kjer so opredelitve diametralno nasprotne predlogu Predsedstva SPRJ).
2. Teze, ki prevladujejo so seveda diametralno nasprotne tistim iz Memoranduma, kljub temu pa je sam Memorandum dvakrat relativno pozitivno omenjen. To velja razumeti kot prizadevanje po oblikovanju lastnega, slovenskega "memoranduma" s podobno enostranskim prikazom položaja slovenskega naroda in s tezo o deprivilegiranim položajem razvitih v Jugoslaviji. Vseskozi je v ospredju slovensko-srbski odnos medtem ko je glede drugih narodov in narodnosti (razen deloma za albanski narod) prisotno izrazito podcenjevanje (Bosna in Hercegovina, Črna Gora, Vojvodina- tu naj bi Partija umetno ustavila nacionalno državnost-Urbančič). Poleg teh tez bo zlasti poudarjanje pravice do odcepitve kot aktualne pravice, ponekod tudi kot realne alternative, povzročalo hude reakcije ne samo v Sloveniji, ampak tudi v Jugoslaviji.
3. Partija ima v veliki večini tekstov centralno mesto. Vseskozi se prikazuje kot izpostava kominterne, kot naslednica stalinistične, oziroma kot leninistična centralistična organizacija na oblasti. Pri takšni ustavni in dejanski vlogi partije naj ne bi bilo možnosti za demokracijo, federalizem, samoupravljanje itd. Namerno se spregleduje preborazba iz partije v zvezo kumnistov, njen projekt osvobajanja dela in odmiranja države itd., da bi se prikazala v vojnem in povojnem času kot izpostava centra izven države, danes pa centra izven Slovenije (posebej je kritizirano dejstvo, da ZKS nima svojega programa). Nekaj sinaptij je namenjenih sedanji liberalizaciji, vendar z zavestjo, da je čudno, da je do nje prišlo in da se vsak trenutek lahko sestane OK zamenja uredništva, ukine revije, ukaže zapreti nekaj ljudi. V enem od tekstov je izrecna zahteva po političnem pluralizmu v obliki večstrankarskega sistema, ki edini lahko pomeni preseganje sedanjega totalitarnega sistema (pučnik).
4. Ena od rdečih niti je tudi nestrinnjanje z ukinitvijo slovenske vojske v času stalinizma, "obrambna kastriranost" slovenskega naroda,

Slika 7: Dokument Cirila Ribičiča, nekaj značilnosti prispevkov za slovenski narodni program Nove revije (1987).¹³⁴

¹³⁴ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 202.

Slika 8: Nadaljevanje dokumenta Cirila Ribičiča, nekaj značilnosti prispevkov za slovenski narodni program Nove revije (1987).¹³⁵

Kot rečeno, so bile uradne partijske oblasti zaskrbljene zaradi objave 57. številke *Nove revije*.¹³⁶ Kljub temu je Milan Kučan, slovenski predstavnik v CK ZKJ, prepoznal, da je *Novo revijo* mogoče ukiniti, idej pa ne.¹³⁷ A kot opozori dr. Gabrič, to ni pomenilo, da se stranka ne bo vmešavala. Vodstvo slovenskih komunistov je bilo namreč pripravljeno storiti vse, da se določeni pogledi avtorjev *Prispevkov* ne bi vključevali v družbeno prakso.¹³⁸ Milan Kučan se je na pregreto jugoslovanske ozračje poskušal tudi odzvati. Poudarjal je cilj, da ZKS ponovno obnovi zaupanje pri delavskem razredu in med mladimi.

¹³⁵ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 203.

¹³⁶ Pesek, Rosvita. *Osamosvojitve Slovenije: Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?*. Nova revija, 2007. Str. 575.

¹³⁷ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 219.

¹³⁸ Gabrič, Aleš. *Slovenska kulturnopolitična razhajanja med kulturno ustvarjalnostjo in politično akcijo 1980–1987*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002. Str. 218.

12. marca 1987 je *Delo* objavil komentar, da so vodstvo jugoslovanskih komunistov ZKS in druge organizirane socialistične sile prepoznale potrebo po širokem političnem odzivu. Sistematični napadi srbskega zveznega tiska na Slovenijo so se začeli stopnjevati. Odgovorni urednik zagrebške izdaje dnevnika *Borba* Krste Bjelić je celo označil Slovenijo kot egoistično in nehvaležno za vse, kar nudi Jugoslavija.¹³⁹ Med razpravo CK ZKJ je bilo opozorjeno, da bi se komunisti, delavni ljudje in državljani te republike morali zavedati številnih nesprejemljivih tez in sporočil skupine avtorjev *Nove revije*,¹⁴⁰ zato je SZDL začela politično-medijski pritisk na 57. številko preko novinarskih konferenc in javnih izjav proti *Prispevkom*.¹⁴¹ Osrednja časopisa *Delo* in *Ljubljanski dnevnik* sta v slabem mesecu objavila 41 člankov o 57. številki *Nove revije*, od katerih so bili le trije izven predpisanih partijskih stališč. Takšno novinarstvo se je razvilo v standarden način pisanja o Sloveniji. Opozicija je kritizirala tudi vojsko ter odpravljanje preživelih simbolov, kar je pokazalo sodelovanje *Mladine* in *Novega kolektivizma* za dan mladosti (1987).¹⁴²

Popljuvana *Nova revija* 57 je izginila iz knjigarn in knjižnic.¹⁴³ Kljub temu se je za 57. številko *Nove revije* obrnilo na bolje, saj je kmalu dobila naziv najbolj fotokopirane slovenske publikacije. Zelo težko jo je bilo kupiti, kljub temu da je prejela "brezplačno oglaševanje" iz škandalov, zadev in incidentov.¹⁴⁴ Ostra politična in javna kampanja proti *Novi reviji* je na koncu okrepila njeno programsko nacionalno in sistemsko kritično držo, čeprav se je uredništvo večkrat spremenilo.¹⁴⁵

¹³⁹ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 50.

¹⁴⁰ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 221.

¹⁴¹ Ibid, Str. 204.

¹⁴² Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 51.

¹⁴³ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 298–299.

¹⁴⁴ Gabrič, Aleš. *Slovenska kulturnopolitična razhajanja med kulturno ustvarjalnostjo in politično akcijo 1980–1987*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002. Str. 217.

¹⁴⁵ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 308.

3.3. Odziv Evrope na seznanitev z *Novo revijo 57*

Svoboda izražanja in tiska, s katero se lahko postavlja Zahodna Evropa, se je v Sloveniji s pojavom *Nove revije 57* in drugih opozicijskih dejavnikov močno razbohotila. Sporočanje preko sredstev javnega obveščanja naj bi povsem monopoliziralo pozornost in dajalo vtis priprave za vstop v nov sistem družbenopolitičnega pluralizma.¹⁴⁶ V roku treh let od izida *Nove revije 57* se je v Sloveniji vzpostavil odbor za človekove pravice, ustanovil Demos in oblikovala ter razglasila Majniška deklaracija 1989. Berlinski zid, ki je simboliziral delitev na demokratični in komunistični svet, je padel in naznanil začetek konca komunističnega režima.¹⁴⁷ Slovenija je bila takrat na pragu svojih prvih večstrankarskih volitev. Mednarodna skupnost je na začetku devetdesetih sicer poudarjala enotno in demokratično Jugoslavijo. To so podprli predvsem luksemburški zunanji minister, ameriški ambasador Zimmermann in nemški zunanji minister. Več mednarodnih avtoritet je Sloveniji namreč odsvetovalo unilateralne poteze, a hkrati Republiko Slovenijo prepričevalo v t. i. slovensko reševanje Jugoslavije.¹⁴⁸ Seveda pa, kot je menil Rupel, so enotnost Jugoslavije podpirali le pod pogojem vzpostavitve demokratičnih političnih procesov, tržnega gospodarstva, spoštovanja človekovih pravic in mirnega civilnega reševanja sporov. Zahodna tujina je zato s svojo simpatijo do odstranitve socialističnega reda in ohranitve jugoslovanske (ko)federacije dejansko delovala kot mediator in zaveznik obeh strani.¹⁴⁹ Kot zapisuje dr. Vilma Brodnik, raziskovalka, ki deluje na Zavodu Republike Slovenije za šolstvo, naj bi Jugoslavija ostala le ohlapna federacija, t. j. zveza enakopravnih in samostojnih republik ter avtonomnih pokrajin.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Pahor, Milan. »Odmev med Slovenci v Italiji na dogajanje v Sloveniji pred osamosvojitvijo«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 345.

¹⁴⁷ Brodnik, Vilma idr. *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*. Mladinska knjiga, 2021. Str. 4.

¹⁴⁸ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 331.

¹⁴⁹ Guštin, Damijan. »Varnost in demokratična preobrazba: (za)varovanje demokratizacije in osamosvajanja v Sloveniji v letu 1990«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 107.

¹⁵⁰ Brodnik, Vilma idr. *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*. Mladinska knjiga, 2021. Str. 4.

V Jugoslaviji pa so se v nasprotju z željami Zahoda poglobljali konflikti zaradi razlik med razvitim severozahodom in manj razvitim jugovzhodom.¹⁵¹ Srbsko-slovenskega spopada za razliko od srbsko-hrvaškega tujina ni prepoznala kot konflikta dveh nacionalizmov, temveč dveh razvojnih modelov. Slovenski naj bi želel vzpostaviti modern, pluralističen sistem z evropskimi integracijskimi procesi, kot je bilo izpostavljeno v nekaterih tezah *Nove revije* 57, medtem ko naj bi srbski podpiral patriarhalno in egalitaristično skupnost, ki temelji na modernem socializmu.¹⁵² Kljub temu je nasilni srbski radikalizem v obliki groženj Slovincem, šikaniranja slovenskih nabornikov med služenjem vojaškega roka, sovražnega protislovenskega govora v javnosti, gospodarskih bojkotov in odvzemov podjetij, ustvarjal pri pomembnem delu slovenskega prebivalstva vtis, da so slovenski standard, način življenja, jezik in premoženje ogroženi in v nevarnosti pred sodržavljani z jugoslovanskega vzhoda, predvsem pred Srbi.¹⁵³ Čeprav so jugoslovanske oblasti 57. številko *Nove revije* prepoznale kot nedemokratično,¹⁵⁴ je švicarski novinar, publicist in zgodovinar Viktor Meier¹⁵⁵ trdil, da objava 57. številke ustvarja določeno demokratično vzdušje v Jugoslaviji.¹⁵⁶ V knjigi Igorja Omerze bi lahko Viktorja Meierja prepoznali kot figuro zahodnega pogleda na *Novo revijo* 57, kar pomeni, da je zahodni svet *Prispevke* prepoznal kot demokratični preboj. Viktor Meier je prav tako menil, da je odmik Srbije od temeljev enakopravnosti, demokracije in strpnosti glavni vzrok razpada Jugoslavije.¹⁵⁷

Slovensko vodstvo je nekaj tednov pred osamosvojitvijo ocenilo sledeča stališa posameznih držav:

¹⁵¹ Brodnik, Vilma idr. *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*. Mladinska knjiga, 2021. Str. 4.

¹⁵² Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 38.

¹⁵³ Guštin, Damijan. »Varnost in demokratična preobrazba: (za)varovanje demokratizacije in osamosvajanja v Sloveniji v letu 1990«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 106–107.

¹⁵⁴ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 204.

¹⁵⁵ Ferluga, Igor. »Rdeča izvozna ofenziva absurdnih klevet in tendencioznih konstruktov«. *Časnik*. 2012. <https://casnik.si/danes-v-nekaterih-evropskih-medijih-drugace-kot-nekoc-viktor-meier-slepo-verjamejo-propagandi-slovenskih-levih-kolegov/>. Citirano 3. 3. 2024.

¹⁵⁶ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 278.

¹⁵⁷ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 38.

- Avstrija je naklonjena, prav tako sta Italija in ZDA,
- Nemčija nudi prijateljsko pomoč, kar zadeva gospodarstvo,
- pričakovati je razumevanje Švice in pomoč Belgije ter Beneluksa, čeprav je Nizozemska zadržana,
- Francija in Španija verjetno ne bosta priznali samostojnosti.¹⁵⁸

Čeprav je jugoslovanski diplomaciji uspelo preprečevati vmešavanje tujih držav v notranje zadeve, naj bi nemški tednik *Der Spiegel* potrdil, da je Slovenija skušala internacionalizirati jugoslovanski problem, odkar so se razširila opozicijska gibanja.¹⁵⁹ A mednarodna skupnost je vselej zgovarjala enotno in demokratično Jugoslavijo, usmerjeno v svobodni trg. Takšno stališče so si delile tudi Združene države Amerike, ki so zastopale reševanje jugoslovanskih problemov s sistemom tržnega gospodarstva in političnega pluralizma.¹⁶⁰

Sklepamo lahko, da Zahod v večini ni bil naklonjen vpeljanim idejam o slovenski osamosvojitvi, vsaj ne v kontekstu odcepitve od Jugoslavije. Kljub temu pa so zagotovo podpirali večjo avtonomnost slovenskega naroda v Jugoslaviji kot tudi demokratizacijo slovenskega in jugoslovanskega političnega parketa, kot so si želeli avtorji *Nove revije* 57.

3.3.1. Avstrija in Italija

Avstrija in Italija sta bili v večini naklonjeni slovenskemu narodu zaradi slovenskih manjšin na njunem ozemlju. Obe državi sta prepoznali, da so politične spremembe v Sloveniji daleč najbolj napredne v Jugoslaviji.¹⁶¹ Christian Promitzer, avstrijski profesor zgodovine na Univerzi v Gradcu, ki se specializira za jugovzhodno-evropsko zgodovino, posebej izpostavi avstrijska prizadevanja za politično tranzicijo Slovenije v koncept Srednje Evrope, kjer naj bi

¹⁵⁸ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 333.

¹⁵⁹ Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002. Str. 330.

¹⁶⁰ Lusa, Stefano. »Italija od podpore Jugoslaviji do priznanja Sloveniji«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 318.

¹⁶¹ Promitzer, Christian. »Vrnitev k Srednji Evropi? Odziv na dogajanje v Sloveniji v Avstriji«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 276.

se manjši narodi združili z večjimi in izkušenimi.¹⁶² Kot je izjavil Emil Brix, predstavnik avstrijske ljudske stranke, naj bi Jugoslavija našla rešitev za velik del svojih problemov z narodnostnimi vprašanji ravno v Srednji Evropi, oziroma v t. i. »Mitteleuropi«. Njegov sodelavec Erhard Busek, predstavnik avstrijske krščanske stranke, pa doda, da Slovenci v Jugoslaviji najbolj prepoznajo potenciale skupne srednjeevropske hiše.¹⁶³ Čeprav se nihče ne sklicuje neposredno na *Novo revijo* 57, bi lahko sklepali, da sta s konceptom Srednje Evrope Slovincem ponudila nadaljevanje poti po odcepitvi iz Jugoslavije in tako posredno podpirala slovenske ideje o osamosvojitvi. Avstrijske organizacije »desnega krila« naj bi veliko lažje in prej prešle na zavzemanje in zagovarjanje popolne suverenosti Slovenije, predvsem tisti iz društev koroških Slovencev. Onkraj slovenske severne meje so namreč zagovarjali in podpirali tudi demokratizacijo političnega sistema v Sloveniji, ki je bil omenjen v *Novi reviji* 57.¹⁶⁴ Avstrijski socialni demokrati in nekateri Zeleni so optimistično gledali na »slovensko politično pomlad«, čeprav so bili sprva zadržani.¹⁶⁵

Kljub izkazani podpori pa je vredno izpostaviti, da je koroški deželni vladar Jörg Haider na obisku v Beogradu izrazil simpatijo do ohranitve tedanje jugoslovanske federacije.¹⁶⁶ Nasprotno pa so Slovenci na Dunaju opozorili, da bi ponovni centralizem, izbrisanje vseh razlik in prisilno poenotenje najbrž vodilo do še globlje gospodarske kot tudi narodne krize.¹⁶⁷ Kot piše Avguštin Malle, vodja Slovenskega znanstvenega inštituta v Celovcu, naj bi Slovenija s

¹⁶² Promitzer, Christian. »Vrnitev k Srednji Evropi? Odziv na dogajanje v Sloveniji v Avstriji«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 277

¹⁶³ Ibid, Str. 280

¹⁶⁴ Malle, Avguštin. »Koroški Slovenci in slovenska osamosvojitev: Dolga pot do mednarodne priznane Slovenije«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 297.

¹⁶⁵ Promitzer, Christian. »Vrnitev k Srednji Evropi? Odziv na dogajanje v Sloveniji v Avstriji«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 276

¹⁶⁶ Ibid, Str. 286

¹⁶⁷ Malle, Avguštin. »Koroški Slovenci in slovenska osamosvojitev: Dolga pot do mednarodne priznane Slovenije«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 299.

svojimi stališči demokratizacije namreč utrla pot širšemu evropskemu političnemu razvoju tudi ostalim jugoslovanskim narodom, ki iščejo prihodnost v demokraciji.¹⁶⁸

Vredno je izpostaviti Promitzerjev zapis, da so sodelavci *Nove revije 57* svoje prispevke pretvorili v gibanje za nacionalno osamosvojitve,¹⁶⁹ politika Avstrijske ljudske stranke pa je postala pojem Srednje Evrope. Sklepamo lahko, da se vsaj »desno krilo« avstrijske politike ni samo seznanilo z idejami demokratizacije in osamosvojitve iz *Nove revije 57*, temveč takšna stališča tudi podprlo in z motivom Srednje Evrope predlagalo njihovo nadgradnjo. Koroški Slovenci naj bi navsezadnje pozdravljali slovenski razvoj k demokratičnemu pluralizmu in odločitvi za suvereno državo.¹⁷⁰

Slovenska družba je v osemdesetih letih postajala čedalje bolj pluralistična, kar je pokazal tudi osamosvojitveni program v *Novi reviji 57*.¹⁷¹ Pluralistično družbo je podpirala tudi Italija, ki se je po eni strani zavzemala za enotnost Jugoslavije, po drugi pa spodbujala samostojen slovenski dialog v Srednji Evropi.¹⁷² Po zaslugi organizacije Alpe-Jadran je Ljubljana prišla v stik z Zahodom in naredila prve korake k razvoju zunanje politike. Prav tako je navezala mrežo mednarodnih prijateljskih stikov, ki so bili temeljnega pomena pri razglasitvi neodvisnosti.¹⁷³ Politični odmev slovenske opozicije, s poplavo tiskovnih sporočil, protestov, manifestacij in raznoraznih stališč v zvezi z dogajanjem okrog sojenja JBTZ na vojaškem sodišču v Ljubljani, se je pojavil tudi v tisku med Slovenci v Italiji.¹⁷⁴ Takratni vladni predsednik Giulio Andreotti

¹⁶⁸ Malle, Avguštin. »Koroški Slovenci in slovenska osamosvojitve: Dolga pot do mednarodne priznane Slovenije«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 299.

¹⁶⁹ Promitzer, Christian. »Vrnitev k Srednji Evropi? Odziv na dogajanje v Sloveniji v Avstriji«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 287.

¹⁷⁰ Malle, Avguštin. »Koroški Slovenci in slovenska osamosvojitve: Dolga pot do mednarodne priznane Slovenije«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 303.

¹⁷¹ Lusa, Stefano. »Italija od podpore Jugoslaviji do priznanja Sloveniji«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 320.

¹⁷² Pahor, Milan. »Odmev med Slovenci v Italiji na dogajanje v Sloveniji pred osamosvojitvijo«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 334.

¹⁷³ Lusa, Stefano. »Italija od podpore Jugoslaviji do priznanja Sloveniji«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 320.

¹⁷⁴ Pahor, Milan. »Odmev med Slovenci v Italiji na dogajanje v Sloveniji pred osamosvojitvijo«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 334.

je razumel težnje po suverenosti slovenskega naroda kot naravne in del osamosvojitve narodov po vsej Evropi. Slovenijo je zato opredelil kot prijateljico z dokončano in nedotakljivo mejo.¹⁷⁵

Vredno je izpostaviti eno izmed vprašanj, ki ga je novinar Primorskega dnevnika v Trstu Vojmir Tavčar postavil Milanu Kučanu: »Kako gledate na prispevek, ki ga Slovenci, ki živijo v Italiji in Avstriji, lahko dajo procesu demokratizacije matičnega naroda?« Kučan pa je na to odgovoril: »Z odpiranjem Slovenije in Jugoslavije v Evropo postaja vse pomembnejši tok, ki teče od naših manjšin k nam. Te skupnosti so svojo gospodarsko in politično vizijo oblikovale v drugih družbenih in gospodarskih sistemih ter imajo tiste izkušnje, ki jih mi nimamo.« Slovenska manjšina v Avstriji in Italiji tako ni le prebiralala in poslušala o slovenskih idejah o osamosvojitvi in demokratizaciji, ki jih je v javni diskurz vpeljala *Nova revija* 57, temveč tudi podpirala in jih kasneje nadgrajevala za lažjo integracijo Slovenije v Evropo.

3.4. Ugotovitve

Analiza virov je pokazala različne ugotovitve glede odziva tujine na objavo in teze *Nove revije* 57. Odziv jugoslovanskih oblasti je bil enolično negativen, tako iz Beograda kot iz Ljubljane. Čeprav do hujših sankcij ni prišlo, so vodilne oblasti v Sloveniji poglobljeno obravnavale *Prispevke* in spodbudile osrednje medije h kritiziranju le-teh. Kljub temu pa širjenje novorevijaških idej jugoslovanske oblasti niso uspele preprečiti, zaradi česa so dosegle tudi slovenski manjšini v Avstriji in Italiji. V obeh državah so demokratizacijo in osamosvojitvev podprli in kasneje pripomogli k mednarodni uveljavitvi Slovenije. Po drugi strani pa so se ostali evropski narodi in ZDA le seznanili s tezami *Nove revije*, a vseeno podpirali enotnost Jugoslavije. Večji premiki v iskanju podpore zunaj jugoslovanskih meja so se namreč pojavili šele v začetku devetdesetih letih. Ideje o demokratizaciji in osamosvojitvi iz *Nove revije* 57, *Majniške deklaracije* 1989 in *Temeljne listine Slovenije* 1989 so skupaj začele proces

¹⁷⁵ Lusa, Stefano. »Italija od podpore Jugoslaviji do priznanja Sloveniji«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012. Str. 322.

demokratizacije, ki pa se, kot pravi dr. Vilma Brodnik, ne bi širil brez skoraj polmilijonske podpore slovenskih rojakov na tujem.¹⁷⁶

¹⁷⁶ Brodnik, Vilma idr. *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*. Mladinska knjiga, 2021. Str. 16–17.

4. Zaključek

Raziskovalna naloga je obravnavala vpliv *Nove revije 57* na demokratizacijo in slovensko osamosvojitve. Uvodoma je postavila 5 sledečih hipotez:

- I. Prispevki *Nove revije 57* o slovenskem narodu so oblikovali temelje demokratizacije slovenskega političnega sistema.
- II. Prispevki *Nove revije 57* o slovenskem narodu so v javni diskurz vpeljali ideje o slovenski osamosvojitvi.
- III. V prispevkih *Nove revije 57* je zanemarjen gospodarski vidik demokratizacije.
- IV. Evropa se je z odzivom na *Novo revijo 57* seznanila s slovenskimi zahtevami glede demokratizacije in osamosvojitve.
- V. Odziv osrednjih jugoslovanskih organov do *Nove revije 57* je bil negativen.

Prvo hipotezo o oblikovanju temeljev demokratizacije slovenskega političnega sistema v *Novi reviji 57* lahko potrdimo. Avtorji *Prispevkov* so zagovarjali odprtost, svetovljanstvo in večstrankarski sistem, kot je bilo utemeljeno in aktualizirano v analizi prispevkov Jožeta Pučnika in Petra Jambreka. Nasprotovali so centralizaciji, neenakovrednim gospodarskim strategijam in srbski nadvladi, ki je bila najbolj očitna z objavo *SANU Memoranduma*. *Nova revija 57* je prepoznana kot ena izmed voditeljic intelektualne opozicije, zato pa tudi ni bila edina. *Mladina* je namreč privlačila večje bralstvo in širila kritično razmišljanje tako do komunizma kot tudi do nacionalizma. Podobno vlogo je imel slovenski pank, ki pa naj bi utrl pot vsem opozicijam, ki so zagovarjale prosto izražanje in demokratizacijo.

Drugo hipotezo o vpeljevanju idej o slovenski osamosvojitvi v javni diskurz lahko prav tako potrdimo. Avtorji *Nove revije 57* so z odgovarjanjem na slovensko nacionalno vprašanje razvijali alternativo o slovenski neodvisnosti. Kot je bilo utemeljeno v prispevku Petra Jambreka, je imel slovenski narod pravico do samoodločbe, glede na različne kriterije. Čeprav sta slovenska oblast in mednarodna skupnost sprva zagovarjali le demokratizacijo znotraj

Jugoslavije, sta ravno ugled, ki si ga je pridobila *Nova revija 57*, in vpeljevanje idej v javni diskurz takšna stališča povsem zasenčila. *Prispevki* so bili tako za slovenski narod odskočna deska k uresničevanju načrtov o samostojnosti. Kot dodatek je vredno omeniti, da je bila zadnja, 95. številka *Nove revije* naslovljena »Samostojna Slovenija«. To namiguje, da so se prizadevanja in nekatere ideje *Nove revije 57* tudi uveljavile.

Demokratizacija in slovenska osamosvojitve sta v *Novi reviji 57* močno prepleteni. Enako velja za slovenski gospodarski program, ki pa v *Novi reviji 57* ni bil vključen. Jugoslavija je s svojimi programi zaustavljala slovensko napredovanje gospodarstva, zato je bilo njegovo reševanje ključnega pomena. Takšno stališče je bilo predstavljeno tudi v prispevku Petra Jambreka, a ni bilo dovolj razvito. Tretjo hipotezo lahko le delno potrdimo, saj je bila *Nova revija 57* zaradi ne vključitve gospodarskega programa prikrajšana za pomemben diskurz slovenske osamosvojitve. Kljub temu pa ostaja vprašanje, v kolikšni meri bi ekonomski program dejansko pripomogel k vrednosti *Nove revije 57*. Prav tako bi bilo napačno zapisati, da je bil gospodarski program »zanemarjen«, saj ga je uredništvo *Prispevkov* sprva želelo vključiti.

Evropa sprva ni prepoznala stališča *Nove revije 57*, saj je v večini zagovarjala enotno Jugoslavijo. Šele po pomembnejših dogodkih v drugih komunističnih režimih se je njen pogled na slovensko demokratizacijo in osamosvojitve spremenil. Kljub temu pa *Novo revijo 57* od začetka spremljata italijanska in avstrijska manjšina, ki sta med vsemi najbolj pripomogli k uresničevanju samostojnosti in demokratizacije. Četrto hipotezo lahko potrdimo, saj se je vsaj del Evrope navsezadnje seznanil z demokratizacijo in osamosvojitvijo, čeprav v večini nekaj let kasneje.

Nasprotno so slovenske oblasti in Jugoslavija zelo negativno in nemudoma reagirale na objavo *Nove revije 57*. Čeprav ni bilo sproženih hujših sodnih postopkov, so slovenske oblasti podrobno obravnavale *Prispevke* in osrednje medije obrnile proti njim. S tem lahko potrdimo

še zadnjo hipotezo raziskovalne naloge, da so jugoslovanski osrednji organi dejansko izključno obsodili *Novo revijo* 57.

V zaključku je omembe vredna trditev Omerze, da bi se demokratizacija in osamosvojitve Slovenije lahko zgodili tudi brez *Nove revije* in njenih *Prispevkov*. Pravi, da bi bila vsebina zagotovo artikulirana v drugih, različnih oblikah.¹⁷⁷ Razprava o vprašanju slovenskega naroda in slovenskega nacionalnega programa je bila leta 1986 že v teku.¹⁷⁸ Tudi sama 57. izdaja *Nove revije* je obravnavala druga dela, ki so preiskovala zgodovino slovenskih nacionalnih programov, slovenski skupni prostor in preoblikovanje slovenskega narodnega vprašanja.¹⁷⁹ *Prispevki* pa so bili vseeno objavljeni z namenom, da se po zahtevah nove zgodovinske dobe oblikuje še nikoli videni program slovenskega naroda.¹⁸⁰ Rupel nadaljuje, da bi bilo nekorektno, če bi vse sledeče dogodke in procese, ki so privedli do slovenske neodvisnosti, pripisali *Novi reviji* 57. Kljub temu pa ostaja dejstvo, da so po njenem izidu kmalu sledili najpomembnejši dogodki slovenske politične pomladi.¹⁸¹

Prav tako bi bilo naivno pripisati krogu *Nove revije* ekskluzivne zasluge za njene prispevke.¹⁸² Kot je bilo dokazano skozi raziskovalno nalogo, so v tistem času delovali tudi drugi opozicijski dejavniki, ki so vsak po svoje promovirali slovenske ideje o osamosvojitvi. Pank gibanje je odprlo vrata ideološkemu širjenju slovenske identitete in suverenosti skozi glasbo in pesmi. Druga oporečniška gibanja, kot tudi krog *Nove revije*, so opogumila k zatiranju jugoslovanskega sistema in obrambi slovenskega naroda. Čeprav pank ni bil prevladujoči faktor pri promociji slovenskih idej o samostojnosti, je bil ključni dejavnik za njihovo širjenje. Spodbudili so individualen pristop mladinskega tiska *Mladina*, ki je dosegal izjemno naklado

¹⁷⁷ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 355–356.

¹⁷⁸ Ibid, Str. 224–225.

¹⁷⁹ »Prispevki za slovenski nacionalni program«. Nova revija, let. 6, št. 57. Cankarjeva založba, 1987, Str. 1

¹⁸⁰ Ibid, Str. 2.

¹⁸¹ Rupel, Dimitrij. *Železo in žamet ali od kulture do države: slovenska državnost in Evropska unija po koncu hladne vojne*. Slovenska Matica, 2017. Str. 333.

¹⁸² Dović, Marijan. *Slovenski pisatelj: razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu*. Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007. Str. 220.

s široko prepoznavnostjo v slovenski javnosti in mladini ter je izrazil svojo voljo v podporo slovenski suverenosti. Zatorej je bila tudi *Mladina* ključna gonilna sila pri širjenju kritičnega razmišljanja slovenskih idej o samostojnosti.

Nova revija 57 in *Mladina* sta obenem delovali in se soočali s podobnimi pritiski jugoslovanskega sistema. Bilo bi nepravilno in napačno dodeliti prevladujoč pomen enemu izmed oporečniških krogov, saj sta obe prispevali k slovenskim narodnim zamislim in načrtom samostojnosti. Takšen sklep lahko potrdi stališče Viktorja Meierja, da je bilo pisanje *Nove revije 57*, *Mladine* in obenem drugih osrednjeslovenskih medijev skupen korak naprej v demokratizaciji jugoslovanske družbe.¹⁸³ Tako so se sprva razpršene ideje o neodvisnosti uresničile šele, ko so vsi oporečniški krogi našli skupno stališče in oblikovali močan intelektualni »protipol« jugoslovanskemu sistemu.

Na koncu velja še omeniti, da si je ideje tega oporečniškega intelektualnega segmenta delil tudi novooblikovani politični spekter v Sloveniji. Za tisti čas heretična ideja o ustanovitvi popolnoma suverene slovenske nacionalne države se je lahko razvila v vodilo večine slovenskih političnih strank ravno pred prvimi jugoslovanskimi večstrankarskimi volitvami leta 1990.¹⁸⁴ Srbski pritiski pa so končno spoznali, kot pravi Dobrica Ćosić, da Slovenci niso bili za jugoslovanstvo, ampak za samostojno nacionalno državo. Slovenija se je naposled osamosvojila od Socialistične Federativne Republike Jugoslavije ter 25. junija 1991 razglasila svojo neodvisnost.¹⁸⁵

¹⁸³ Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015. Str. 279–280.

¹⁸⁴ Kramberger, Taja. idr. *Representations of the Nation and of the Other in the Slovenian Periodical Press Before and After 1991: Engagements and Implications* [Reprezentacije naroda in drugega v slovenskem tisku pred letom 1991 in po njem: Angažmaji in implikacije]. 2004.

https://www.academia.edu/4563203/Representations_of_the_Nation_and_of_the_Other_in_the_Slovenian_Periodical_Press_Before_and_After_1991_Engagements_and_Implications. Citirano 3. 3. 2024, p. 8

¹⁸⁵ Svetin, Irena. What Has Changed in Slovenia Since It Won Independence [Kaj se je v Sloveniji spremenilo od osamosvojitve]. 2019. <https://www.stat.si/StatWeb/pr/News/Index/8094>. Citirano 3. 3. 2024.

5. Viri in literatura

Vse prevode virov z naslovom v angleškem jeziku je prevedel avtor te raziskovalne naloge.

- I. »Dr. Marko Zajc«. *Inštitut za novejšo zgodovino*.
<https://www.inz.si/sl/Znanstvenoraziskovalni-oddelek/dr.-Marko-Zajc/>. Citirano 3. 3. 2024.
- II. »Prebivalstvo«. *Statistični letopis SRS 1987*. 1987.
https://www.stat.si/doc/letopis/1987/1987_03.pdf. Citirano 3. 3. 2024.
- III. »Prispevki za slovenski nacionalni program«. *Nova revija*, let. 6, št. 57. Cankarjeva založba, 1987.
- IV. »Prof. Dr. Božo Repe«. *Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani*. <https://www.ff.uni-lj.si/zaposleni/bozo-repe>. Citirano 3. 3. 2024.
- V. »Pučnik, Jože«. *E-enciklopedija slovenske ustanovitve, državnosti in ustavnosti*.
<https://enciklopedija-osamosvojitve.si/clanek/pucnik-joze/>. Citirano 3. 3. 2024.
- VI. Balažic, Milan. *Slovenska demokratična revolucija 1986–1988*. Liberalna akademija, 2004.
- VII. Barber Keršovan, Alenka. »Popular Music [Popularna glasba]«. *Cambridge University Press*, let. 6, št. 3, str. 350-352. 1987. <http://www.jstor.org/stable/853198>. Citirano 3. 3. 2024.
- VIII. Božič, Miran Lola. »Hribar, Spomenka (1941-)«. *Obrazi slovenskih pokrajin*. 2020.
<https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/hribar-spomenka/>. Citirano 3. 3. 2024.
- IX. Brodnik, Vilma idr. *Zbrali smo pogum, stopili smo skupaj*. Mladinska knjiga, 2021.
- X. Budding, Audrey Helfant. »Systematic Crisis and National Mobilization: The Case of the “Memorandum of the Serbian Academy” [Sistematična kriza in nacionalna mobilizacija: »Srbski Memorandum«]«. *Harvard Ukrainian Studies*, let. 22, str. 49–69. 1998. <http://www.jstor.org/stable/41036730>. Citirano 3. 3. 2024.

- XI. Dobbs, Michael. »President Tito Dies [Predsednik Tito umre]«. *Washington Post*. 1980. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1980/05/05/president-tito-dies/0df00f64-f525-4783-8a0c-2af1b92b2f9a/>. Citirano 3. 3. 2024.
- XII. Dovič, Marijan. *Slovenski pisatelj: razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu*. Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007.
- XIII. Eržen, Barbara in Kos, Suzana. »Pred izbiro vodilnih na Kolodvorski«. *Delo*. 10. 7. 2023. <https://www.delo.si/novice/slovenija/pred-izbiro-vodilnih-na-kolodvorski/>, Citirano 3. 3. 2024.
- XIV. Ferluga, Igor. »Rdeča izvozna ofenziva absurdnih klevet in tendencioznih konstruktov«. *Časnik*. 2012. <https://casnik.si/danes-v-nekaterih-evropskih-medijih-drugace-kot-nekoc-viktor-meier-slepo-verjamejo-propagandi-slovenskih-levih-kolegov/>, Citirano 3. 3. 2024.
- XV. Gabrič, Aleš. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012.
- XVI. Gabrič, Aleš. *Slovenska kulturnopolitična razhajanja med kulturno ustvarjalnostjo in politično akcijo 1980–1987*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002.
- XVII. Guštin, Damijan. »Varnost in demokratična preobrazba: (za)varovanje demokratizacije in osamosvajanja v Sloveniji v letu 1990«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012.
- XVIII. Jurc, Ana. »Tribuna kot dvignjen sredinec samoumevnosti režima: o časih, ko so študenti pisali zgodovino«. *Delo*. 2018. <https://www.rtv slo.si/kultura/film-in-tv/tribuna-kot-dvignjen-sredinec-samoumevnosti-rezima-o-casih-ko-so-studenti-pisali-zgodovino/456389>. Citirano 3. 3. 2024.
- XIX. Kambič, Mateja. »Gabrič, Aleš (1963-)«. *Obrazi slovenskih pokrajin*. 2020. <https://www.obrazislovenskipokrajin.si/oseba/gabric-ales/>. Citirano 3. 3. 2024.

- XX. Kramberger, Taja. idr. *Representations of the Nation and of the Other in the Slovenian Periodical Press Before and After 1991: Engagements and Implications* [Reprezentacije naroda in drugega v slovenskem tisku pred letom 1991 in po njem: Angažmaji in implikacije]. 2004.
- https://www.academia.edu/4563203/Representations_of_the_Nation_and_of_the_Other_in_the_Slovenian_Periodical_Press_Before_and_After_1991_Engagements_and_Implications. Citirano 3. 3. 2024.
- XXI. Krečič, Jela. »Afera naše in vaše mladosti«. *Delo*. 17. 3. 2024.
- <https://old.delo.si/sobotna/afera-nase-in-vase-mladosti.html>. Citirano 2. 3. 2024.
- XXII. Lorenčič, Aleksander. »Proces gospodarske preobrazbe in razmah podjetništva v letu 1990«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012.
- XXIII. Lusa, Stefano. »Italija od podpore Jugoslaviji do priznanja Sloveniji«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012.
- XXIV. Lusa, Stefano. *Razkroj Oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Modrijan založba, 2012.
- XXV. Malle, Avguštin. »Koroški Slovenci in slovenska osamosvojitve: Dolga pot do mednarodne priznane Slovenije«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012.
- XXVI. Muževič, Boris. »In memoriam: Franc Šetinc (1929–2016)«. *Dnevnik*. 2016.
- <https://www.dnevnik.si/1042730652>. Citirano 3. 3. 2024.
- XXVII. Omerza, Igor. *Veliki in dolgi pohod Nove revije*. Mohorjeva družba, 2015.
- XXVIII. Pahor, Milan. »Odmev med Slovenci v Italiji na dogajanje v Sloveniji pred osamosvojitvijo«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012.

- XXIX. Patterson, Patrick Hyder. »The East is Read: the End of Communism, Slovenian Exceptionalism, and the Independent Journalism of Mladina [Vzhod je prebran: Konec komunizma, slovenska izjemnost in neodvisno novinarstvo Mladine]«. *East European Politics and Societies*, let. 14, št. 2, str. 411–459. 2000.
<https://doi.org/10.1177/0888325400014002008>. Citirano 3. 3. 2024.
- XXX. Pesek, Rosvita. *Osamosvojitve Slovenije: Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?*. Nova revija, 2007.
- XXXI. Prinčič, Jože. »Gospodarsko osamosvajanje Slovenije v letih 1989/1990 in politika preživetja«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012.
- XXXII. Prinčič, Jože. *Slovensko gospodarstvo v drugi Jugoslaviji*. Modrijan, 1997.
- XXXIII. Promitzer, Christian. »Vrnitev k Srednji Evropi? Odziv na dogajanje v Sloveniji v Avstriji«. *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Inštitut za novejšo zgodovino, 2012.
- XXXIV. Repe, Božo. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Modrijan, 2002.
- XXXV. Repe, Božo. *Viri o demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije (I. del: Opozicija in oblast)*. Arhivsko društvo Slovenije, 2002.
- XXXVI. Rupel, Dimitrij. *Železo in žamet ali od kulture do države: slovenska državnost in Evropska unija po koncu hladne vojne*. Slovenska Matica, 2017.
- XXXVII. Rupel, Dimitrij. »Nova revija«. <https://enciklopedija-osamosvojitve.si/clanek/nova-revija/>. Citirano 3. 3. 2024.
- XXXVIII. »Razlita Tinta«. *Kino Šiška*. <https://www.kinosiska.si/dogodek/razlita-tinta-brezcasni-corto-maltese/>. 3. 3. 2024.
- XXXIX. Spruk, Rok. Merjenje dolgoročnega BDP Per Capita Slovenije, 1820-2016. *Economic and Business Review*, let. 40, št. 4, str. 92. 20. 12. 2018.

<https://www.ebrjournal.net/cgi/viewcontent.cgi?article=1109&context=home>. Citirano 3. 3. 2024.

- XL. Svetin, Irena. *What Has Changed in Slovenia Since It Won Independence [Kaj se je v Sloveniji spremenilo od osamosvojitve]*. 2019.

<https://www.stat.si/StatWeb/pr/News/Index/8094>. Citirano 3. 3. 2024.

- XLI. Trampuš, Jure. »Plakatna aferla«. *Mladina*. 24. 5. 2007.

<https://www.mladina.si/97147/plakatna-afeta/>. Citirano 2. 3. 2024.

- XLII. Zajc, Marko. *Slovenian Intellectuals and Yugoslavism in the 1980s: Propositions, Theses, Questions [Slovenski intelektualci in jugoslavizm v 1980-ih]*. 2015.

https://www.academia.edu/11917820/Slovenian_Intellectuals_and_Yugoslavism_in_the_1980s_Propositions_Theses_Questions?email_work_card=view-paper. Citirano 3. 3. 2024.

- XLIII. Zver, Milan. »Z izidom 57. številke Nove revije je bilo konec monopola partijske razlage stvarnosti«. *Nova 24TV*. 17. 2. 2017. <https://nova24tv.si/z-izidom-57-stevilke-nove-revije-je-bilo-konec-monopola-partijske-razlage-stvarnosti/>. Citirano 2. 3. 2024.

- XLIV. Žerdin, Ali. »Glasba je bila prva zavestna razpoka v našem doživljanju sveta«. *Delo*. 2023. <https://www.delo.si/sobotna-priloga/glasba-je-bila-prva-zavestna-razpoka-v-nasem-dozivljanju-sveta/>. Citirano 3. 3. 2024.